

Azərbaycan
Tərcümə
Mərkəzi

Aydın

www.aydinyol.az

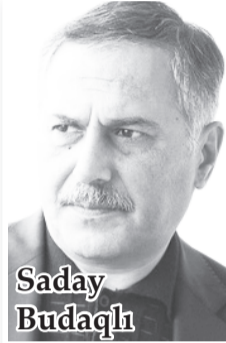
5 noyabr 2016-cı il № 39 (98) * Həftəlik ədəbi-ictimai qəzet * Qiyməti 30 qəpik

"Ögey ana" üçün
çay dəstgahı

Nəcibə
Məlikova

»»» səhifə 5

"Bulqakov,
bəlkə də, mistik
qüvvələrin
Yer üzündəki
nümayəndəsi olub"

Saday
Budaqlı

»»» səhifə 6

Biz hansı
gedəni
dönən
görmüşük?

Taleh
Həmid

»»» səhifə 12

Dahi kimyaçı Mendeleyevi Atəşgaha bağlayan nə idi?

Atəşpərəstlərin inanc yeri

»»» səhifə 10

ANONS

Tərcümə Mərkəzinin
yeni nəşri

»»» səhifə 3

Bakıda VII Avropa Film
Festivalına start verilib

»»» səhifə 3

Orfoqrafiya lüğətindən
çıxarılan sözlərin
təsnifatının davamı

»»» səhifə 4

Acınacaqlı statistika

»»» səhifə 5

Müharibə dövrünün
kinosu

»»» səhifə 9

Qoca, dəniz və Alabaş

»»» səhifə 11

Halal adamların
xeyirxahlıq nümunəsi

»»» səhifə 11

Atlantida harada olub?

»»» səhifə 14

Orxan Pamuk
Tolstoy mükafatına
layiq görüldü

»»» səhifə 16

Bob Dilan:
"Söz tapa bilmirəm"

»»» səhifə 16

Axmatovanın gündəliyi
7 milyona satıldı

»»» səhifə 16

Skarlet Yohanson
Fitsceraldın həyat
yoldaşını canlandıracaq

»»» səhifə 16

Elbəy Rzaquliyevin sənət dünyası

»»» səhifə 7

Bir günün nigarançılığı

»»» səhifə 13

Ernest
Heminqvey

Iordaniyanın geniş oxucu kütləsinə malik "Əd-Diyar" qəzetində V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumu barədə məqalə dərc olunub. Məqalənin müəllifi Forumun iştirakçısı, İordaniyanın tanınmış yazıçı-jurnalisti və tarixçi alimi Ömər əl-Armutidir.

Məqalədə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev ilə İordaniya Kralı II Abdulla arasındakı şəxsi dostluq münasibətlərinin, bu münasibətlər zəminində həyata keçirilmiş qarşılıqlı səfərlərin İordaniya-Azərbaycan əlaqələrinin inkişafında mühüm rolunu vurğulanır.

Prezident İlham Əliyevin və xanımı Mehriban Əliyevanın V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunun rəsmi açılış mərasimində iştirak etdiyini diqqətə çatdıran müəllif dövlətimizin başçısının tədbirdə dərin məzmunlu nitq söylədiyini bildirir.

Yazıda vurğulanır ki, Forumun bir sıra iştirakçıları İordaniya və Azərbaycanda müxtəlif dinlərin nümayəndələrinin daim sülh və mehribanlıq şəraitində yaşaması təcrübəsini nəzərə alaraq,

İordaniyanın tanınmış yazıçısı Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunun əhəmiyyətindən yazır

İslamda məzhəblərarası yaxınlaşmaya nail olmaq üçün mötədil İslam mərkəzinin yaradılmasını təklif ediblər.

Müəllif Forumun yüksək səviyyədə təşkili və beynəlxalq müstəvidə əhəmiyyətindən, seçilmiş mövzuların aktuallığından, "dəyirmi masa"lar çərçivəsində aparılmış müzakirələrin səmərəliliyindən bəhs edir.

Bildirilir ki, bəşəriyyəti düşündürən global xarakterli məsələlərə dair geniş fikir mübadilələri və müzakirələr aparmağa imkan yaradan tədbirdə tanınmış dövlət xadimləri, elmin müxtəlif sahələri üzrə Nobel mükafatı laureatları, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatların rəhbərləri, o cümlədən dünyanın siyasi, elmi və

mədəni elitasının görkəmli nümayəndələri iştirak ediblər. Məqalədə, hazırda Azərbaycanın müstəqilliyinin bərpa edilməsinin 25 illiyinin böyük təntənə ilə qeyd olunduğu, ötən müddətdə ölkənin uğurlu inkişaf yolu keçdiyi vurğulanır. Həmçinin Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi nəticəsində Azərbaycan

ərazisinin 20 faizinin işğal olunduğu, 1 milyon azərbaycanlının isə öz yurdunda qaçqın, köçkün vəziyyətinə düşdüyü diqqətə çatdırılır.

Müəllif İordaniya və Azərbaycan parlamentarilərinin görüşü barədə də söhbət açır. Azərbaycanın İordaniyadakı səfiri Sabir Ağabəyovun da iştirak etdiyi həmin görüşdə İordaniyanın Azərbaycanla əlaqələrə böyük önəm verdiyinin vurğulandığı bildirilir.

Yazıda Elm və Mədəniyyət üzrə İordaniya Cəmiyyətinin sədri, sabiq daxili işlər naziri Samir Habaşnahun V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunda, yazıçı-jurnalist, tarixçi Ömər əl-Armutinin İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına Üzv Dövlətlərin Jurnalistləri Assosiasiyasının niyyət konfransında çıxışları barədə də məlumat verilir.

"Açıq kitab" onlayn müəlliflərin portalıdır!

ARNK yanında Tərcümə Mərkəzinin "Açıq kitab" onlayn kitabxanası Azərbaycan, rus və digər xarici dillərdə yüzlərlə klassik, müasir bədii ədəbiyyat nümunələrinin, mətn və materialların, lüğətlərin, müxtəlif sahələrə dair elmi, publisistik ədəbiyyatların, dünya dillərinə tərcümə edilmiş Azərbaycan ədəbiyyatının, həmçinin Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş dünya ədəbiyyatlarının elektron versiyasını mütəmadi olaraq, pulsuz yayımlayır.

Kitabxana vasitəsi ilə Tərcümə Mərkəzinin "Xəzər" dünya ədəbiyyatı jurnalının və "Aydın yol" qəzetinin dövrü saylarını da pulsuz əldə edə bilərsiniz. Bunun üçün www.achiqkitab.az ünvanlı kitabxanaya daxil olmaqla yüzlərlə nəşri ödənişsiz əldə etmək olar!

Onu da qeyd edək ki, artıq onlayn kitabxanamızın rusdilli versiyası da fəaliyyət göstərir.

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi

Baş redaktor: Yaşar Əliyev

İcraçı direktor: Bəhlül Seyfəddinoğlu

Redaksiya heyəti: Nəriman Əbdülrəhmanlı, Elmin Nuri, Nəriman Əliyev

Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.

Tiraj: 1250. Sifariş: 3133

Ünvan: Bakı, Topçubaşov küç. 74.

Telefon: 595 16 05.

E-mail: aydinyol.az@gmail.com

Qəzet Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib.

Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

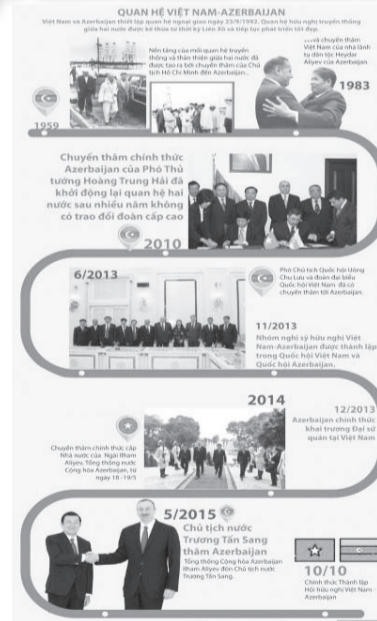
"Şərq və Qərbin mədəniyyətlər dialoqu üçün ən yaxşı məkan Azərbaycandır"

Gündəlik "Vietnam+" qəzetinin Azərbaycana həsr olunan xüsusi buraxılışı dərc edilib.

"Odlar yurdu - Azərbaycan" adlı xüsusi buraxılışda ölkəmizin tarixi, coğrafi mövqeyi, mədəniyyəti, multikulturalizm dəyərləri, müasir inkişafı, turizm potensialı, mətbəxi, habelə Azərbaycan-Vyetnam əlaqələri, ulu öndər Heydər Əliyevin və Vyetnam xalqının böyük oğlu Xo Şi Minin bu münasibətlərin yaranmasındakı rolu, Azərbaycan və Vyetnam prezidentlərinin qarşılıqlı səfərləri barədə ətraflı məlumatlar əksini tapıb.

Qeyd olunur ki, Cənubi Qafqazda, Avropa və Asiyayı birləşdirən tarixi nəqliyyat yollarının üzərində, qədim sivilizasiyalar və mədəniyyətlərin qovuşduğu yerləşən Azərbaycan əlverişli coğrafi mövqeyi ilə regional iqtisadi əməkdaşlıq və dünya mədəniyyəti üçün xüsusi önəm daşıyır. Çoxmillətli və çoxkonfessiyalı diyar olaraq tarixən tolerant və multikultural dəyərləri ilə seçilən Azərbaycanda 98 il əvvəl Şərqlin ilk dünyəvi, demokratik dövləti qurulub.

Müstəqilliyin bərpasından ötən 25 il ərzində siyasi, hüquqi, iqtisadi və digər istiqamətlər üzrə həyata keçirilən islahatlar nəticəsində Azərbaycanda möhkəm əsaslı döv-

lət qurulduğu, iqtisadi, sosial sahədə böyük inkişafın təmin olunduğu, əhalinin rifah halının yüksəldiyi qeyd edilir. Bildirilir ki, Azərbaycanda böyük enerji, nəqliyyat və infrastruktur layihələri icra edilib, yeni dəniz və hava limanları tikilib, avtomobil yolları çəkilib.

Ölkəmizin coğrafi şəraiti haqqında məlumat verən qəzet yazır ki, Azərbaycana səfər edən turistlər burada təbiətin hər cür gözəlliyi ilə rastlaşa bilərlər. Bu, heç də təəccüblü deyil, çünki Azərbaycanda 11 iqlim qurşağından 9-na rast gəlmək mümkündür.

Azərbaycana aid fotosəkilərlə zəngin olan xüsusi buraxılışda bildirilir ki, ölkəmiz fərqli təbiəti, zəngin mədəniyyəti,

yəti, memarlıq abidələri, görkəmli yerləri, dadlı mətbəxi ilə dünya turizm xəritəsində layəqli mövqə tutur.

Bakını Qafqazın iqtisadi və mədəni mərkəzi kimi səciyyələndirən "Vietnam+" yazır ki, Azərbaycan paytaxtına gələnlər İçərişəhər, Qobustan, Atəşgah kimi tarixi yerlərə, habelə Yanardağa, palçıq vulkanlarına baş çəkmək imkanı qazanırlar.

İki ölkə arasında dostluq münasibətlərinin tarixindən söz açılan nəşrdə Vyetnam xalqının böyük oğlu Xo Şi Minin və ulu öndər Heydər Əliyevin bu əlaqələrin yaranmasındakı müstəsna xidmətləri barədə məlumat verilir. Bildirilir ki, Xo Şi Min 1959-cu ildə Bakıya səfər edərək Azərbaycanı Vyetnamın neft sənayesinin inkişafına kömək etməyə çağırıb. Ötən müddətdə yüzlərlə azərbaycanlı mütəxəssis Vyetnamda neft sənayesinin dirçəldilməsinə böyük töhfələr verib. Bundan başqa, bir çox vyetnamlı gənc Azərbaycanda ali təhsil almaq imkanı qazanıb. Xüsusi buraxılışda ulu öndər Heydər Əliyevin keçmiş SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini kimi Vyetnama səfərinin, habelə müstəqillik illərində Vyetnam və Azərbaycan prezidentlərinin qarşılıqlı səfərlərinin, ikitərəfli əlaqələrin inkişafındakı rolundan bəhs edilir.

Şahin CƏFƏROV

Heydər Əliyev İncəsənət Məktəbində “Müasir fotoqrafiyanın əsasları” mövzusunda trening

Heydər Əliyev Mərkəzi və “Regional İnkişaf” İctimai Birliyinin (RİİB) təşkilatçılığı ilə Masallı rayonu “ASAN həyat” kompleksindəki Heydər Əliyev İncəsənət Məktəbində “Müasir fotoqrafiyanın əsasları” mövzusunda trening keçirilib. AzərTAC xəbər verir ki, region gəncləri və ali məktəb tələbələri üçün təşkil olunan treningdə tanınmış rejissor-operator, ssenarist, prodüser İsrail Ağazadə fotoçəkilişin sirləri barədə danışdı.

Treningin əsas məqsədi gəncləri fotoqrafiya sənətinin əsasları ilə yaxından tanış etmək, onların gələcəkdə peşəkar fotoqraf olmaq arzularının reallaşmasına dəstək göstərməkdir.

Təlim zamanı fotoqrafiya sənətinin əsasını təşkil edən amillər - fotokompozisiya, işıqlandırma, rakurs, ekspozisiya və digər məqamlar, eləcə də yeni rəqəmsal texnologiyaların imkanları barədə ətraflı məlumat verilib.

Bildirilib ki, bu gün müasir fotoqrafiya həm də geniş dünyagörüşü tələb edir. Bunun üçün fotoqraf müxtəlif elmlərdən, cəmiyyətdə baş verən hadisələrdən xəbərdar, cəsarətli, vətənpərvər olmalı, müasir texnologiyalardan məlumatlı, yüksək zövqlü olmalıdır.

Mühazirədən sonra gəncləri maraqlandıran suallar

ətrafında diskussiya olub.

Qeyd edək ki, İsrail Ağazadə Moskvada Ümumittifaq Dövlət Kinematografiya İnstitutunda A.V.Qalperinin emalatxanasında təhsil alıb. Hazırda Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin müəllimidir. İsrail Ağazadə müxtəlif janrlarda, xüsusən də portret, şəhər həyatı, idman janrlarında fotoların müəllifidir.

Məlumat üçün bildirək ki, Masallıda açılan “ASAN həyat” kompleksindəki Heydər Əliyev İncəsənət Məktəbi regionlarda istedadlı, xüsusi qabiliyyətli gənclərin aşkara çıxarılması, onların milli-mənəvi dəyərlərə, tarixə bağlı ruhda böyüməsi istiqamətində fəaliyyət göstərir. İncəsənət Məktəbində eyni zamanda müxtəlif sərgi, tədbir, təqdimat və təlimlər keçirilir.

Tərcümə Mərkəzinin yeni nəşri

Uilyam Somerset Moemin “Teatr (Seçilmiş əsərləri)” kitabı işıq üzü gördü

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin yeni nəşri – dünya şöhrətli ingilis yazıçısı Uilyam Somerset Moemin Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş “Teatr (Seçilmiş əsərləri)” kitabı işıq üzü görüb.

Kitaba yazıçının məşhur “Teatr” romanı, pyes və novellaları daxil edilib. Əsərləri Azərbaycan dilinə yazıçı-tərcüməçi Yaşar çevirib. Nəşrin redaktoru Güldəstə Nəsbidir.

Əsərin elektron versiyası yaxın günlərdə Mərkəzin “Açıq kitab” elektron kitabxanasının oxucularına təqdim olunacaq.

Özbəkistan kitabxanalarına Azərbaycan haqqında kitablar hədiyyə edilib

Azərbaycanın Özbəkistandakı səfirliyinin nəzdində fəaliyyət göstərən Heydər Əliyev adına Azərbaycan Mədəniyyət Mərkəzinin (AMM) layihəsi ilə Əlişir Nəvai adına Özbəkistan Milli Kitabxanasına və Milli Elmlər Akademiyasının Mərkəzi Elmi Kitabxanasına Azərbaycan ilə bağlı zəngin kitab kolleksiyası hədiyyə edilib.

Təqdim olunan nəşrlər arasında dünya şöhrətli siyasətçi Heydər Əliyevin həyat və fəaliyyəti, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə ölkəmizdə həyata keçirilən iqtisadi inkişaf ilə bağlı kitablar var.

Kitabxanalara Mədəniyyət Mərkəzinin təşəbbüsü ilə böyük Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin bu yaxınlarda Daşkənddə özbək dilində çap edilən “Xəmsə”si, (Olimcon Buriyevin tərcüməsi), böyük şairin özbək dilində bugünlərdə dərc olunan “Sirlər xəzinəsi” poeması (Xalq şairi Camal Kamalın tərcüməsi), özbək tarixçisi Şuxrat Salamovun rus dilində “Türküstan və Cənubi Qafqaz XIX-XX əsrlər. Daşnaklar Qarabağdan Fərqanəyə qədər”, “Qarabağ: İdeyalar müharibəsi” kitabları, böyük Azərbaycan şairi Məhəmməd Füzulinin, Bəxtiyar Vahabzadənin və Anarın əsərləri də hədiyyə olunub.

Onu da deyək ki, AMM hər il “Azərbaycanı tanıyaq”, “Azərbaycan tarixi hər bir ölkədə” layihələri çərçivəsində Özbəkistan kitabxanalarına Azərbaycana dair yüzlərlə kitab hədiyyə edir.

Qulu KƏNGƏRLİ

“İçəri şəhər” filmi Estoniyada beynəlxalq film festivalına dəvət alıb

“İçəri şəhər” bədii filmi 20-ci Tallin “Qaranlıq gecələr” Beynəlxalq Film Festivalına dəvət alıb. Festival noyabrın 11-dən 27-dək Estoniyanın paytaxtı Tallində keçiriləcək.

Cəfər Cabbarlı adına “Azərbaycanfilm” kinostudiyasından AzərTAC-a bildirilib ki, filmimiz festivalın “Forum” proqramında nümayiş etdiriləcək.

“İçəri şəhər” tammetrajlı bədii filmi Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin sifarişli ilə “Azərbaycanfilm” kinostudiyasında lentə alınıb.

Psixoloji dram janrında lentə alınan filmin ideya müəllifi Təhminə Rafaella, ssenari müəllifləri Təhminə Rafaella və İlqar Safat, quruluşçu rejissoru İlqar Safat, quruluşçu operatoru Luka Koassin, quruluşçu rəssamı Büttünay Haqverdiyev, icraçı prodüseri Ülvi Qasimov, prodüseri Müşfiq Hətəmovdur.

Filmə baş rolları Təhminə Rafaella, Firdovsi Atakişiyev, Mehriban Zəki, Anar Xəlilov və Elmira Şabanova canlandırıblar.

Qeyd edək ki, film 35-ci Qahirə və 47-ci Hindistan Beynəlxalq Film festivallarına da dəvət alıb.

Bakıda VII Avropa Film Festivalına start verilib

Noyabrın 3-də Bakıda VII Avropa Film Festivalının açılışı olub. AzərTAC xəbər verir ki, açılışı “Park Bulvar”da baş tutan film festivalı Avropa İttifaqının (AI) Azərbaycandakı nümayəndəliyi və üzv ölkələrin Bakıdakı səfirliklərinin birgə təşkilatçılığı ilə keçirilib.

Açılışda “Park Cinema” kinoteatrlar şəbəkəsinin direktoru Namiq Quliyev çıxış edərək deyib ki, festivalda Avropa İttifaqının 19 ölkəsində istehsal olunmuş bədii və sənədli filmlər nümayiş olunacaq. Festival çərçivəsində tamaşaçılara müxtəlif kateqoriyalarda - komediya, dram, romantika, fantastika, macəra janrlarında bədii və sənədli ekran əsərləri təqdim ediləcək. N.Quliyev festivalda maksimum sayda iştirakçı və tamaşaçı sayını təmin etmək üçün Avropa İttifaqının Azərbaycan nümayəndəliyi və “Park Cinema” kinoteatrlar şəbəkəsinin genişmiqyaslı PR kampaniyası həyata keçirdiklərini qeyd edib. Vurğulanıb ki, builki festivalı izləmək üçün 6-7 min insanın iştirakı nəzərdə tutulur. Həmçinin qeyd olunub ki, festival Azərbaycan və Avropa kino xadimlərinin mübadilə aparmaları üçün əlverişli platformadır.

Filmlər proqrama əsasən “Park Cinema” kinoteatrlar şəbəkəsinin “Park Bulvar”, “Metro-park” və “Flame Tower” kinoteatrlarında nümayiş olunacaq.

Avropa İttifaqının Azərbaycandakı nümayəndəliyinin rəhbəri Malena Mard festivalın nümayiş olunacaq ekran əsərləri vasitəsilə Avropa mədəniyyətinin müxtəlif rakurslarından tamaşaçılara çatdırılması baxımından əhəmiyyətli olduğunu deyib. Xanım diplomat bildirib ki, artıq yeddinci dəfə keçirilən festival “Park Cinema” kinoteatrlar şəbəkəsi ilə əməkdaşlıq çərçivəsində təşkil olunur. M.Mard 10 gün davam edəcək festivalın baş tutmasında göstərilən dəstəyə görə

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinə minnətdarlığını bildirib.

İspaniyanın ölkəmizdəki müvəqqəti işlər vəkili Xose Luis Die festivalın açılışında nümayiş olunan “Bağlı gözlərlə yaşamaq asandır” adlı ispan filmi haqqında məlumat verib. Bildirilib ki, rejissor David Truebenin komediya-dram janrında ekranlaşdırdığı film bir sıra mükafatlar, o cümlədən ən yaxşı film nominasiyası da daxil olmaqla, altı “Qoyya” mükafatı qazanıb. Daha sonra festival İspaniya və Yunanistan istehsalı olan “Bağlı gözlərlə yaşamaq asandır”, “Kiçik İngiltərə” adlı filmlərin nümayişi ilə açıq elan olunub.

“Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti”ndən çıxarılan sözlərin təsnifatı

Orfoqrafiya lüğətinin tərifində deyilir: “Orfoqrafiya lüğəti - sözlərin düzgün yazılış qaydasını bildirən dil vəsaitidir”. Lakin hazırda dövriyyədə olan “Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti” minlərlə yazılışı səhv, qurama və ən təəccüblüsü, heç bir məntiqə, əndazəyə sığmayan “söz”lərlə doludur: **FRANSIZLAŞDIRTMA, YARIMRƏQS, GƏLƏCƏK-GEDƏCƏK, YOLLAYIŞ-SALAN, FRONTONLU, GET-GƏLDƏQALMA, YERLİLƏŞDİRİLMƏ, GƏBƏUZADAN, YEYİB-VURMAQ, GƏRİCİLİK, YARIMŞİR, GƏTİR-APAR, YARIMTƏDBİR, GECQANAN, GECQANMA ...**

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Mənası, yaxud yazılışı qüsurlu sözlər	İşlənməyən ərəb, fars və digər əcnəbi sözlər	Terminlər	Qurama sözlər	Lüzumsuz sözlər və söz hallandırmaları
yarımoyaq yarımoynaqlı yarımpapaq yarımpəşman yarımpərt yarımproqram yarımproletar yarımradiyal yarımrəqs yarımrəsmi yarımsəmimi yarımsərxoş yarımsəyyar yarımsintetik yarımsökülmüş yarımsulu yarımşablon yarımşəffaf yarımşəffaflıq yarımşifahi yarımşikəst yarımşir yarımtədbir yarımtəkan yarımtəmiz yarımtip yarımtuluq yarımusta yarımuzanıq yarımuzanıqlı yarımüsiyyəti yarımüsul yarımvəhşi yarımviskoz yarımvulkanik yarımyetişmiş yarımyuxu yarımyuxulu yarımyun yarımyuvarlaq yarımzarafat yarımzərif yarımzərifyunlu yarımzirzəmi yarısəfərnəmə yarıvətərli yaşmama yaşmamaq yazbecərmə yerliləşdirilmə yerliləşdirilmək yerliləşdirmə yerliləşdirmək yeyib-vurma yeyib-vurmaq yeyilməyədavamlı yeyilməyədavamlılıq yeyilməyədözən yeyilməyədözmə yeyilməyədözümlü yeyilməyədözümlülük yığanma yığanmaq yollayıssalan	qəmzəkar qəribnəvaz qərin qərz qərzən qəsəmnəmə qəta qətən qətlkar qətrəümid qəyuranə qəzavətxana qəzəbnək qibləkəş qibtəkəş qiymətdar qüddə qüddəli qüds qüdsiyyət qürə qüyudat nəqşə nəməkbəharam nəməki nəmadə nəsb nəsx nəsrani nəsraniyyət nəsrən nəsrin nəstərən nəstətliq nəsturi nəş nəşədar nəşəpəzir nəşət nəşvü-nüma nəva nəvvab nəzafət nəzəriyyət nifrətavər nifrətəngiz nigah nigahban nigahdar nigahnamə nihan nikbət niknam nilufər nimcan nimqurşaq nimruz nimsərlövha nisar nisbiyyət nisf nisvan nişanbaz nişibi-fəraz	frenoloji hiperqlikemiya hiperqlobulinemiya hipervaksinasiya hiperventilyasiya hipervolemik hipervolemiya hipobarik hipobarizm hipobioz hipoblast hipobuliya hipohidroz hipokineziya hipoqlikemik hipolaktaziya hipomastiya hipomenoreya hipopion hipoplaziya hipopoloid hipoptializm hiporefleksiya hiposulfit hipotermal hipovolemiya hiromaqnit hiroskop histerezis histeropeksiya histeroptoz histidaza histidin histofiziologiya histokimya histon hodoqraf homeopolyar homologiya homoloji homomorfizm homoplastika homopolyar homotipik homotransplantasiya homotransplantat homoziqot humifikasiya humifikator humin humofos humus xalkantit xalkopirit xalkozin xalsedon xemilüminessensiya xemoreseptor xemosintez xemosorbsiya xemotaksis xemotronika xemotropizm xinon	fraksiyalandırıcı fraksiyalayıcı fraqmentlilik gecbişmə gecböyümə gecböyüyən geccücərmə geccüçəkləmə gecəpapağı gecərimə gecqanan gecqanma gecqaynama gecyatan gecyatma gecyetışmə gedəcəkli-gələcəkli gendöş gendöşlü genişalın genişbaxış genişkökslü genkürəkli genkürəklilik genlik-darlıq genlik-sıxlıq gentəhərlik gentumanlı genzolaq geriqalma gerisorulan gerisorulma geriyəbaxan geriyəçəkilmə geriyədönən geriyədönmə get-gəldəqalma get-gələsalan get-gələsalma gəbətəoxuma gəbətəoxuyan gəbəuzadan gəbəuzatma gələcək-gedəcəcək gəligətirmə gəlişgəlmə gəmiidarəetmə gəmi-kran gəmiqaldırma gənzikdəqalan gənzikdəqalma gənziyədüşən gənziyədüşmə gərdəkdənçixarma gərdəkdənçixma gərginlikbölən gərginlikbölmə gərginlikölçmə gəricilik gətir-apar gətir-götür gətirici gətiricilik	fototəbəqəlik fototəbəqəsiz fototəsvirli fransızlaşdırma fransızlaşdırmaq fransızpərəst fransızpərəstlik frazalararası frençlik freskalı freskasız freydçilik frezerləmək frezerlənmə frezerlənmək frezerlənməmiş frezerlətmə frezerlətmək frezerli frezersiz frontonlu frontonsuz furqonçuluq furniturlu furnitursuz futbolçuluq futerçi futerləmə futerləmək futerlənmə futerlənmək futerlənməmiş futerlətmə futerlətmək galış (-lar) gavalımeyvəli (-lər) gebraist gebraizm gecəbörkü gecələtmə gecələtmək geçlik gencə gendöşlülük general-qubernatorluq general-leytenantlıq general-mayorluq general-polkovniklik genəldilmək genişqəblilik genişürəklilik geoballistik geobarometr geobotaniki geofiziklik geogigiyena geokompleks geokratik geoloji-genetik geoloji-geofiziki geoloji-geokimyəvi geoloji-geomorfoloji

(Davamı gələn sayımızda)

○ ...Hə, "Hüseynbala açıqlığı" deyəsən, burada idi. Taxta çöpünün ucundakı balaca "şüşə xoruz"u almaq üçün hər gün bura cumardıq... Babayevin su dükanı da açıqlığın yanında. Dayanıb səbirsizliklə gözləyirdik ki, Babayev iri buz parçalarını nə vaxt doğrayıb qurtaraçaq, sonra onları iri taxta çəlləyə dolduracaq, biz də soyuq "Buratino" limonadından alıb ləzzətlə içəcəyik... Bəs diş həkimi Tağızadənin kabineti harada idi? Hə, yolun kənarında... Bu da "Həmişəri palanı"... Nənəm Kubra arvad 20 qəpik verib tapşırırdı ki, qara çörək alım. Arvadın şəkəri vardı, deyirdi ki, orada satılan çörəyin dadı əladır... Budur, bir addımlıqda da nənəmginin dalanı... Aktyorların, şair və yazıçıların yaşadığı o məşhur dalan! İndi heç biri yoxdur - nə evlər, nə adamlar. Haqq dünyasına qovuşublar. Elə "Sovetski" deyilən yeri də söküblər, bir-birinə sığınmış o birmərtəbəli tikililərdən əsər-ələmət qalmayıb. Yerində parklar, xiyabanlar salınacaq. Candan artıq sevdiyim Bakı daha da gözəlləşəcək. Amma mən, Allaha çox şükür, heç nəyi unutmamışam...

Yolumu da buradan ona görə salıram ki, yaddaşımı təzələyim. Oranı unutmaq, uşaqlıq xatirələrinin böyük bir hissəsini silmək deməkdir. Buna isə haqqım yoxdur. Dünyadan köçmüş əzizlərim məni bağışlamaz. Amma bilərəkdən bura gec-gec gəlirəm. Çünki yaddaşına həkk olunmuş səsləri yenidən eşidəndə, açığı, pərişan oluram. Bilirsiniz, bu, nəyə bənzəyir? Sanki radionun bütün dalğaları eyni vaxtda dillənir, səslər bir-birinə qarışırlar...

- Kubra nənə, axşam bizə gəl, atamın toyudur!
- Ağz, Səyyarə, bayır axşam oldu, paltarları sər də!
- Primus düzəldirəm!
- Tahirənin gəlini idi? Gördün özünü nə kökə salıb?
- Bircə o qalmışdı ki, erməni Asya dolma bişirsən, ay-hay...

Bir də tramvay səsi qulağımdan getmir. 3 qəpik ver, gaz şəhəri özünçün. ...Bu əhvalat 1967-ci ildə olub. Onda mənim 9 yaşım vardı. Nənəm Kubra arvad onu tramvayda görüb. Məscidə, şərbət paylamağa gedibmiş, tramvayla qayıdanda yanında əyləşmiş qadını dərhal tanıyıb - "Ögey ana" filmindəki Dilarəni! Azərbaycanın Xalq artisti, məşhur aktrisa Nəcibə Məlikovanı!

Nənəmlə yolboyu şirin-şirin söhbətləşiblər. Onlar yaşid idilər. Nəcibə xanım 1921-ci ildə Buzovnada, Kubra arvad isə ondan bir il əvvəl Maştağada anadan olmuşdu. Nənəm qızlar məktəbini bitirmişdi, gözüaçıq, savadlı və zamanənin işlərindən xəbərdar qadın idi. Nəcibə xanım da xalqın sevimlisinə çevrilmişdi. Teatr səhnəsində unudulmaz obrazlar yaratmış, filmlərə çəkilmişdi...

Nəcibə xanım, deyəsən, diş həkiminə gətirmiş, "Sovetski"də nənəmlə eyni dayanacaqda enib, arvad da onu evə, bir stəkan çaya dəvət edib. Nəcibə xanım yeni tanışının sözünü yerə salmayıb. (Axı necə olsa, qonşu kəndlərdə doğulublar).

...Ev dəydi bir-birinə, bibilərim düşdülər əl-ayağa, süfrə açdılar, ortalığa şəkərbura, badambura, paxlava, qoğal, növbənöv mürəbbələr gəldi. Novruza az qalmışdı, nənəm də bayram tədarükünü əvvəlcədən görmüşdü.

Nəcibə Məlikovanın oturduğundan, durduğundan da bilinirdi ki, xanım-xatın qadındır, gözlərindən nur yağırdı, cingiltili gülüşü vardı. Yaxınlaşıb salam verdim. Adımı soruşdu, təhsilimlə maraqlandı. Nənəm dərhal məlumat verdi ki, Fərhad balamız əlaçdır, böyüyəndə qəzetçi olacaq. Nəcibə xanım güllümsəyib başımı tumarladı. Kubra arvadın sevinci yerə-göyə sığmırdı.

- Kaş bütün analar sən kimi olaydı, ay Nəcibə xanım! Ögey bala üçün hər ananın ürəyi yanmaz. İndi elələri var ki, heç öz doğma balasına piyəlik eləmir. Afərin səndəki böyük ürəyə! Həlal olsun sənə kimi qadına!

Nəcibə xanım dalğın-dalğın dilləndi:

- Haqlısan, Kubra bacı. Filmdəki hadisələr vaxtilə öz başına gəlib.

Yoldaşımın birinci evlilikdən oğlu vardı -

Fuad. Sonra ikinci övladımız dünyaya gəldi. Adını Saqib qoyduq.

Fuad ilk əvvəl filmdəki İsmayıldan da betər idi, ipə-sapa yatmırdı. Çox zülmələr çəkdim, gecələr hamı yatandan sonra için-için ağlayırdım. Kubra arvad həzin səslə dilləndi:

- Bir ana kimi səni yaxşı anlayıram. Ana üçün övladın fərqi yoxdur, istər doğma, istərsə də ögey...

- Mən Fuada bütün canımı, ürəyimin sevgisini verdim. Qəlbinə yollar axtardım. Allahımdan çox razıyam, axır ki, hörmətini, məhəbbətini qazana bildim.

...1943-cü ildə institutu bitirəndən sonra Nəcibə Məlikovanı Gəncə Dram Teatrına göndəririlər. Gələcək həyat yoldaşı Nəsrəddin onu tamaşaların birində görüb vurur.

hər tamaşadan sonra ona çiçək dəstələri göndərir. Bir müddət sonra Nəcibə xanım Nəsrəddinlə ailə qurmağa razılıq verir. Ailədə iki uşaq böyüyür - ögey Fuad və doğma Saqib. Nəcibə xanım hər iki uşağa ana qayğısıyla yanaşır, onları bir-birindən ayırmamağa çalışır. Ancaq qayınanası həmişə elə zənn edir ki, gəlini Fuada ögey münasibət bəsləyir. Digər tərəfdən də çox sevdiyi həyat yoldaşı deyir ki, səhnədən ayrılmalısın! Nəcibə isə bu tələblə razılaşa bilmir. Nəhayət, 5 illik ailə həyatına son qoyulur. Nəcibə xanım ikinci dəfə ərə getmir, ömrünün sonuna qədər ilk və son məhəbbətinə sadıq qalır. Amma Nəsrəddin yenidən evlənir və övladları dünyaya gəlir. Beləcə, Nəcibə Məlikova öz həyatını hamıdan çox sevdiyi yeganə oğluna və sənətə həsr edir. Ancaq oğlunun qardaş-bacıları ilə də əlaqəni kəsmir. Onlarla isti münasibət saxlayır, əlindən gələni köməyi əsirgəmir.

...Kubra arvadla Nəcibə xanımın çay dəstəgahı xeyli çəkdi. Qadınlara nə var ki? Macal tapıb hər şeydən - tanış-bilişdən, övladlardan, paltardan, xörək bişirməkdən, daha nə bilim nələrdən o ki var danışsalar. Əlaç məktəbli isə gərək böyüklərin söhbətinə qulaq asmasın! (Anamın və nənəmin qoyduğu qayda belə idi.) Odur ki, mən qonşu otaqda dərslərimi hazırlayırdım. Nəcibə xanım gedəndə məni də çağırdılar. Hamı ilə öpüşüb sağollaşdı, dil-ağız elədi:

- Bu evə xoşbəxtlik, xeyir-bərəkət arzulayıram, ay Kubra bacı. Qızlara da (bibilərimə) arzumdur budur ki, fədakar ana olunlar, həm sevsinlər, həm də sevilsinlər. Əsl xoşbəxtlik budur!

Fərhad SABİROĞLU

Acınacaqlı statistika

Fərhad ABDULLAYEV

Mətbuatın verdiyi məlumata görə, Azərbaycanda qadınlara qarşı cinayətlərin sayı artıb. Statistik göstəricilər də həyəcan təbii çalmağa əsas verir.

Ötən həftə Qəbələ rayonunun Kürd kəndində 1991-ci il təvəllüdü 3 uşaq anası Verdiyeva Səbinə Məzahir qızı amansızlıqla qətlə yetirilib. Dəhşətli budur ki, qadını ərə öldürüb və bu işdə ona öz valideynləri kömək ediblər. Sən demə, Səbinə əvvəllər də həyat yoldaşı, qayınanası və qayınatası tərəfindən 5 dəfə döyülüb, xüsusi işgəncələrə məruz qalıb.

Bu ilin son doqquz ayında qadınlara qarşı 4552, o cümlədən zorakılıqla bağlı 1747 cinayət işi qeydə alınıb. Hüquqazidd əməllərə görə 2104 nəfər məsuliyyətə cəlb olunub. Cinayətlərin 13 faizi (4552-dən 591-i) ailəməişət münasibəti zəminində baş verib.

Qonşu Türkiyədə qadına qarşı zorakılıq baş verəndə bütün cəmiyyət, televiziya ayağa qalxır və bu hadisəni ictimai qınaq obyektinə çevirirlər. Amma Azərbaycanda vəziyyət bir qədər fərqlidir. Nədənsə, QHT-lər də bu məsələdə fəal deyillər. Bu cür faciələrə adi, sıradan bir hadisə kimi baxırlar.

Məsələ burasındadır ki, ictimai qurumlar biganə qaldıqca, qadına qarşı şiddət daha da güclənə bilər. Ona görə də bu məsələyə vaxtında münasibət bildirmək və diqqəti problemlərin həllinə yönəltmək vacibdir. Bu kimi hadisələrin qarşısını almaq üçün sosial şəbəkələrdə geniş aksiyalar təşkil olunmalıdır.

...Kriminal xəbərlərdə göstərilən bir süjetə ürəkəğrını ilə baxdım. İndi müstəntiqin qarşısında yumağa dönmüş bu kişi (əgər ona kişi demək mümkündürsə!) gecə törətdiyi cinayəti guya xəcalət çəkə-çəkə danışır. Klassik ssenari: cavan adam kənddə hamtayı ilə xeyli miqdarda spirtli içki qəbul etdikdən sonra da sən-dələyə-səndələyə evə qayıdaraq...

- Həyat yoldaşınız sərxoş olduğunuza görə sizi tənbeh və ya təhqir etdimi?

- Yox... Bilmirəm... Sərxoş idim... Deyəsən, uşağı yatızdırırdı. Dedim, çay gətir, çox gec gətirdi, mən də dözmədim, əvvəl döydüm, sonra da...

- Bir stəkan çaya görə uşaqlarınızın anasını qətlə yetirmisiniz, peşmançılıq hissi keçirirsinizmi?

- Oldu da! Öldürmək istəmədim... sərxoş idim...

Heç sübhəsiz, bu adamı mühakimə edib uzun müddətə həbsxanaya göndərəcəklər və bəlkə də, orada ağılı başına gəldi. Amma bəs ailə, uşaqlar? Bundan sonra anasız böyüyəcək körpələrin taleyi necə olacaq? Əzizlərinə qarşı belə amansızlıq göstərən cinayətkarların qarşısına kim sədd çəkəcək?

Amma yaxşı sonluqla bitən əhvalatlar da var. Yasamanın "Dağlı məhəlləsi" deyilən ərazisində usta Ənvəri hamı tanıyırdı. Ev təmiri ilə əlaqədar ona müraciət edənlər çox idi. Çünki əlindən hər iş gəlirdi. Amma Ənvərin bir şəkəri vardı - tez-yez içir, evə sərxoş gəlir arvadını, qızlarını döyürdü. Onu dəfələrlə polis şöbəsinə aparmışdılar, tənbeh edib cərimələmişdilər, xeyri olmamışdı. Qohum-əqrəbə, qonşular da tənğə gəlmişdilər. Nəhayət, toplaşmış belə qərara gəldilər ki, Ənvəri düzgün yola qaytarmaq lazımdır. İndi hər axşam qonşulardan biri onların evində "keşik" çəkirdi, əsasən də ağbırçak, yaşlı qadınlar. Evə sərxoş qayıdan Ənvər bu qadınları görüb utanırdı, əl-qol ata bilmirdi... Qonşuluqda yaşayan qadınlardan biri ona belə nəsihət vermişdi:

- Evdə iki qızın böyüyür, səhən sənə qapına kim elçi düşəcək? Qadına əl qaldıran kişi ilə kim qohum olar? Balalarının gələcəyini fikirləşmərsən?

Ənvər artıq çoxdandır ki, içkini tərgidib, ötən günləri xatırlayanda xəcalət çəkir...

Məncə, insanlar bu bəla ilə birlikdə mübarizə aparmalıdır. "Mənə nə" deyib qapısını bağlayanlar bilməlidir ki, bu neqativ hallardan dolayısı yolla hamımız əziyyət çəkirik.

Televiziya qadına qarşı şiddətli qınaq obyektinə çevirməlidir. Hər bir konkret halda faktı dərhal ictimailəşdirmək lazımdır. Bu məsələnin həlli yolunda yalnız hüquq-mühafizə orqanları deyil, bələdiyyələr, icra hakimiyyətləri, ümumiyyətlə, bütün cəmiyyət birgə çalışmalıdır.

"Ögey ana" üçün çay dəstəgahı

○ "Aydın yol" qəzetinin "Ən bəyəndiyim tərcüməm" adlı rubrikasının növbəti müsahibi tanınmış tərcüməçi-yazar Saday Budaqlıdır. O, bizimlə söhbətdə, tərcümə etdiyi Mixail Bulqakovun "Master və Marqarita" romanı haqqında fikirlərini bölüşür:

- Saday müəllim, öncə romanın tərcümə tarixçəsindən danışaq. Necə oldu ki, Mixail Bulqakovun "Master və Marqarita" romanını tərcümə etmək qərarına gəldiniz?

- 1980-ci illərin axırlarında mərhum tərcüməçimiz Natiq Səfərovlə birgə "Yazıçı" nəşriyyatında çalışırdım. O, eyni zamanda Azərbaycan Dövlət Radiosu ilə də əməkdaşlıq edirdi. Bir gün "Master və Marqarita"nın pyes formasına salınmış variantını gətirdi ki, onu radio üçün tərcümə edim. Özünün vaxtı olmadığı üçün bu işi mənim görməyimi istədi. Mən də bir həftə müddətinə radiopyesi tərcümə etdim. Əsər indi də radionun "Qızıl fondu"nda qorunur. Sonra yaradıcılığım da bir müddət fasilə yarandı. Sözdən uzaq düşməmək üçün tərcümə ilə məşğul olmaq qərarına gəldim. Fikirləşdim, elə bir əsəri tərcümə edim ki, yaşasın, ədəbiyyatımızda qalsın. Beləcə, "Master və Marqarita"nın tərcüməsinə başladım. Heç bir yerdən sifariş almamışdım, sadəcə, tələsmədən özüm üçün romanı dilimizə çevirdim.

Roman çox mürəkkəbdir, tərcümə prosesində xeyli çətinliklər meydana çıxdı. Amma mən bilmədiyimi soruşmaqdan utanmayan adam deyiləm. Odur ki, bir çətinlik olan kimi soruşurdum, öyrənirdim, dəqiqləşdirəndən sonra tərcümə olunan variant əlavə edirdim.

"Master və Marqarita"nu tərcümə etdiyimi bilənlər var idi. "Şərq-Qərb" nəşriyyatı o zaman latın əlifbası ilə 50 cildlik dünya ədəbiyyatı nümunələri çap edirdi. İlk dəfə onlardan təklif gəldi.

- Tərcümə prosesində roman-dakı hansı detallar sizə daha çox çətinlik yaratdı?

- "Master və Marqarita" "roman içində roman" prinsipi ilə yazılıb, üç romandan ibarətdir. Biri, Masterin yazdığı Pontil Pilat dövrünə aid roman, ikincisi, Masterlə Marqaritanın sevgi romanı, üçüncüsü isə 1930-cu illərin Moskvası haqqında roman. Onların da hərəsi özünəməxsus yanaşma tələb edirdi. İşin bu tərəfi çətinlik yaradırdı. Əsas mürəkkəblilik bunda idi. Hər romanın özünəməxsus üslubu tərcüməçidən əlavə bacarıq tələb edirdi. Bəlkə də, bu səbəbdən romanın tərcüməsi 2-3 il çəkdi.

- Bulqakovun özü kimi, şah əsərinin də faciəvi taleyi olub...

- Bulqakov bu romanı bir neçə dəfə yazıb. Elə olub, yazdıqlarını yandıraraq da. Doqquz ilə yazılsa da, bu, onun bütün ömrünün kitabıdır. Romanın əvvəlcə bir fəsil çap olunub.

Saday Budaqlı: "Bulqakov, bəlkə də, mistik qüvvələrin Yer üzündəki nümayəndəsi olub"

Bulqakov da ondan sonra təzyiqlərə məruz qalıb. Tamaşaları səhnədən yığılır. "Master və Marqarita"ya görə çox əziyyət çəkib. Ömrünün son illərində, ümumiyyətlə, yazmaq iqtidarında olmayıb. Özü deyib, arvadı yazıb. Əsərə yenidən yanaşmaq, onu redaktə etmək gücündə olmayıb.

- Məşhur yazıçılardan biri deyib ki, "Master və Marqarita"ya yalnız roman desək, onu kiçiltmiş olarıq. O nədir-sə, tamam başqa dünyadır. Saday müəllim, fikrinizcə, "Master və Marqarita" mahiyyət etibarilə nədir: yalnız roman, yoxsa fərqli dünya?

- Öz quruluşuna, mahiyyətinə görə "Master və Marqarita" nəhəng əsərdir. "Fərqli dünyanı" sənə doğmalaşdırın, öz ağrı-acısını sənə də yaşadan, səninki edən - əsərdir. Hər dəyərdən adama suallar verirlər ki, başqa planetə getsəniz, özünüzlə hansı kitabı aparardınız? "Master və Marqarita" məhz belə kitablardandır.

- Bulqakovun fiziki və ruhi ağrıları onun iblisə münasibətinə nə dərəcədə təsir göstərib? On-

da Allaha etiqad var, amma ömrünün sonunda yaşadığı ağrıların nəticəsində sanki iblisdən imdad diləyir...

- Bildiyimə görə, Bulqakov ateist olub. Bilirsiz, burada bir məsələ var. Niyə Bulqakov iblis Volandı müsbət qəhrəman kimi təqdim edir? Şərq mədəniyyətində bu yoxdur. Bu, Avropa mədəniyyətindən gəlir: heç nəyə birmənalı yanaşmamaq, hər şeyi yaxşılığı, pisliliyi ilə bir yerdə qəbul etmək. Hötenin "Faust"unda da belədir. Bu, sadəcə, ədəbi gedişdir. Bulqakov kimi bir şəxsiyyətin iblisdən imdad diləməsi absurddur.

- Bulqakov "Master və Marqarita"nu öz taleyinin, həyat ağrıların əsəri kimi ustalıqla qələmə alıb. Onun Moskvası Pontil Pilat dövrünün Romasına nə qədər yaxındır?

- Bulqakov romanda Pontil Pilat dövrünün Roması ilə öz zamanının Moskvası arasında müəyyən paralellər aparır. Hər iki dövrdə bir-biri ilə kəşif edilən detallar var. Dövrünün sosial faciələrini, Xeyirlə Şərin mübarizəsini çatdırmaq üçün bunu bir vasitə kimi götürür.

Son nəticədə isə yaşadığı mühtin ağrıları vermək istəyir. Əslində iki fərqli dövr arasında mahiyyət dəyişməsi, Geymlər, binaların görkəmi dəyişməsi də, insan öz yaxşılığı, pisliliyi ilə yenə həmin insandır. Heç bir inqilab onu dəyişdirməyə qadir deyil.

- Romandan sonra "Bulqakov Moskvası" anlayışı yarandı. Tərcümə zamanı zülmət içində olan "Bulqakov Moskvası"nın təmizlənməsinə, mənəvi cəhətdən xilasına inanırdınız?

- Bulqakovun Moskvası, təbii ki, xilas ola bilməzdi. Onun belə bir fikri də yox idi. Əksinə, o, heç nəyin dəyişmədiyini, insanın dəyişmədiyini göstərirdi. Volandın Varyete teatrında magiya seansı məhz buna xidmət edir. Volandın missiyası isə gerçəklikləri bütün çılpaqlığı ilə göstərən, pisləri cəzalandırmaq, əzabkeşlərə - Masterə, Marqaritaya əbədi rahatlıq bəxş etmək olur. Bulqakov inqilabı cəmiyyətə və insanı xoşbəxtliyə aparmaq ideyasına kinayə ilə yanaşır. Elə bu inqilablar Rusiyanın özünü əsrlərlə geri atdı...

- Roman müəmmallarla dolu olsa da, kifayət qədər gerçək əsərdir. Sosial gerçəklik burada çılpaqlığı ilə əks olunub...

- Öz zamanında bu cür gerçəkliyi mistik fonda yazmaq böyük ustalıq tələb edirdi. Bulqakov bir şəxsiyyət kimi də çox mistik insan, bəlkə də, mistik qüvvələrin Yer üzündəki nümayəndəsi idi.

- Sosial gerçəkliyə bu qədər dərin mistik duman altından baxmağa, sizcə, nə dərəcədə ehtiyac var idi?

- O, hələ bu cür yanaşma-yanaşma nə qədər əziyyətlər çəkdi. Yazıçı təxəyyülüdür, Bulqakov da gerçəkliyi bu cür vermək istəyib. Həm də Bulqakovun özü mistik şəxsiyyət idi. Sizə qərribə bir şey deyim: onun yaradıcılığına müraciət edəndə çap haqqında düşünməmişdim. Sadəcə, özüm üçün tərcümə edirdim. Amma tərcüməyə başlayan zaman ard-arda sifarişlər aldım. Roman bir neçə dəfə çap olundu. Bu tərcümənin mənə maddi və mənəvi köməyi çox oldu. Bulqakovu yanaşmanın özündə də qərribə mistika var.

- Belə anladığ ki, bu mistika tərcümə prosesində sizinlə baş-baş olub. Sizi çox heyrtləndirib...

- Hər bir gözəl əsər insanı yaxşı mənada heyrtləndirir. Hansısa böyük yazıçının əsəri, yaxud öz dostunun yazdıqları da səni heyrtləndirə bilər. Onu da deyim ki, romana yenidən qayıtmaq, əl gəzdərərək şərhləri ilə bir yerdə çap etmək fikrim var. Həmin şərhlər Bulqakovun otuzuncu illər Moskvasına, xristianlıqla bağlı mətnlərə necə yanaşdığını aydın göstərir.

- Saday müəllim, sonda bir suala cavab almaq istərdik: sizin üçün "Master və Marqarita" kimi mürəkkəb və çoxqatlı romanın əsas mahiyyəti nədən ibarətdir?

- İndi məsələ dönən bir ifadə var: "Əlyazmalar yanmır". Hamı öz ömrünü yaşayır və bacardıqca onu mənəli eləməyə çalışır. Ancaq günlərin bir gününü ruhdan düşür, nələrsə ürəyini bulandırır və necəsə, hər şeyə nöqtə qoyur: ya indiyə qədər elədiklərinin üstündən xətt çəkir, ya öz həyatına son qoyur. Ancaq sən öz həyatını doğru-düzgün yaşamağa, onu mənəli etməyə çalışmısan, səndən sonra heç nə itmir, səndən sonra bu göy qübbəsi altında nəşə qalır. Odur ki, yaşadığın ömrə görə peşman olmaq lazım deyil. "Axı əlyazmalar yanmır".

Roman, bax bu barədədir.

Elmin NURİ

Azərbaycan rəssamlıq sənətinin görkəmli nümayəndəsi, professional kino rəssamı, yaradıcılığında kino rəssamlığı, rəngkarlıq və qrafika sahələrinin özəlliklərini və incəliklərini xüsusi məharətlə birləşdirməyi və kamil sənət nümunələri yaratmağı bacaran rəssam barədə söz açmaq istəyirik. Bu şəxs Azərbaycanın Xalq rəssamı Elbəy Mirzə Həsən oğlu Rzaquliyevdir (1926-2007).

Elbəy Rzaquliyev 1926-cı ildə Bakı şəhərində anadan olub. Atasının sənət adamları ilə tanışlığı və münasibətləri balaca Elbəydə lap kiçik yaşlarından bu sahəyə xüsusi maraq oyadıb. E.Rzaquliyev 1946-cı ildə Ə.Əzimzadə adına Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Texnikumunu bitirdikdən sonra təhsilini Moskva Ümumtifaq Dövlət Kinematografiya İnstitutunda davam etdirib (1946-1953). Orada dövrünün tanınmış rəssamları və pedaqoqları olan Q.Şeşal, F.Pimenov, M.Boqdanov və A.Dixtiyardan kino rəssamlığı sənətinin incəliklərini öyrənib. Təhsilini başa vurub Vətənə dönməyə gənc rəssam 1953-cü ildən başlayaraq C.Cabbarlı adına "Azərbaycanfilm" kinostudiyasında işə başlayıb. Rəssam həmçinin ictimai sahədə də çalışıb. Belə ki, o, Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının İdarə Heyətinin katibi vəzifəsinə seçilərək, on ildən artıq (1977-1987-ci illər) bu vəzifədə çalışıb.

Rəssamın çoxşaxəli yaradıcılıq fəaliyyəti dövlətimiz tərəfindən yüksək qiymətləndirilib. Belə ki, rəssam Əməkdar incəsənət xadimi (1964) və Xalq rəssamı (1977) fəxri adlarına, eləcə də SSRİ Rəssamlıq Akademiyasının diplomu (1974), Dövlət Mükafatı (1986) və müstəqillik illərində Ulu öndər Heydər Əliyevin Sərəncamı ilə "Şöhrət" ordeninə (1998) layiq görülüb.

E.Rzaquliyevin yaratdığı sənət tabloları bir çox muzey, qalereya və şəxsi kolleksiyalarda saxlanılır. Onun 1960-cı ildə "Meksikada" ad altında Bakıda və Moskvada, 1965-cı ildə "Şərqlərdə" adında Bakıda və Moskvada, 1967-ci ildə Moskvada və Kaunasda, 1989-cu ildə Moskvada, 2006-cı ildə isə Bakıda fərdi sərgiləri təşkil olunub. Rəssam dəfələrlə xarici ölkələrdə yaradıcılıq ezamiyyətlərində olub: Meksika (1959), Rumıniya, İtaliya (1960), Hindistan, Tailand, Yaponiya (1962), ABŞ (1963), Türkiyə, Suriya, Yəmən, Küveyt, İordaniya (1965), Hindistan (1978), İsveçrə (1980), Nepal (1983), Lüksemburq (1984), Almaniya (1995) və s.

Elbəy Rzaquliyevin sənət dünyası

İstedadlı kino rəssamı kimi E.Rzaquliyev bir çox filmlərə bədii quruluş verib, obrazların geyim eskizlərini hazırlayıb. Nə qədər qərribə görünsə də, indi də sevə-sevə izlədiyimiz bədii filmləri seyr edən tamaşaçı, nədənsə, həmin filmlərin daha gözəl baxılması, filmin süjet xəttinin açılmasına xidmət edən məkanın seçilməsi

və ya hazırlanması, eləcə də obrazların filmin ideya qayəsi ilə səsleşən geyim eskizləri və s. cəhətdən dolğun alınmasında gərgin rəssamların əməyinə bir o qədər də qiymət vermir. Təbii ki, E.Rzaquliyev ilk öncə kino rəssamı idi və onun əsasən bədii filmlərdəki yaradıcılıq uğurları və bir çox filmlərə vermiş olduğu bədii quruluş həlli rəssamın hərtərəfli elmibədii yaradıcılıq potensialına və güclü yaradıcılıq dünyasına malik olmasından irəli gəlirdi.

Rəssamın, üzərində çalışdığı filmlər sırasında "Onun böyük ürəyi" (1958), "Ögey ana" (1958) (Məmməd Hüseynovla birgə), "Telefonçu qız" (1962), "Möcüzələr adası" (1963), "Arşın mal alan" (1965), "Uşaqlığın son gecəsi" (1968), "Sevil" (1970), "Fitnə" (1970), "Gün keçdi" (1971), "Skripkanın sərgüzəşti" (1972), "Sözsüz mahnı" (1972), "Dənizə çıxmaq qorxuludur" (1973),

"Bakıda küləklər əsir" (1974), "Tütək səsi" (1975), "Arxadan vurulan zərbə" (1977), "Vulkana doğru" (1977), "Yarımçıq qalmış mahnı" (1979), "Onun bəlalı sevgisi" (1980), "Musiqi müəlimi" (1983) və eləcə də başqa müəlliflərlə müştərək çalışdığı digər filmləri qeyd etmək olar.

E.Rzaquliyev kino rəssamlığı ilə bərabər, zövqümüzü oxşayan çoxsaylı rəngkarlıq və qrafika nümunələri yaratdı. Rəssamın əsərlərinin bir çoxu ideoloji mövzuda olsa da, həmin əsərlər texniki işlənmə xüsusiyyətləri və ustalıq baxımından bu gün də sənət nümunəsi kimi qəbul edilir. Bununla bərabər,

"Üzeyir Hacıbəylinin dünyası" (1976), "Mirzə Ələkbər Sabir" (1977), "Novruz bayramı" (1987), "Adsız" (1991) və s. qeyd etmək olar.

E.Rzaquliyev İçərişəhərdə dünyaya göz açmış, Abşeronda böyüyüb, boya-başa çatmışdı. Yaddaşına hopmuş İçərişəhərin nostalji xatirələri və Abşeron təbiətinin füsunkar mənzərələri rəssamın yaradıcılığında qırmızı xətt kimi keçir. Hətta rəssam natürmortlarında da bu incəlikləri xüsusi məhəbbətlə tərənnüm edib. Onun yaradıcılığında natürmort janrı xüsusi yer tutur. Buna misal kimi "Qumlar fonunda kuzə" (1977), "Qırmızı və ağ qızılgüllər" (1978), "Ağ qızılgüllər" (1978), "Qərənfillər" (1978), "Bənövşələr və qərənfillər" (1978), "Şərqlə natürmortu" (1983), "Şərqlə silahları" (1985), "Qızılgüllər" (1986) və başqalarını göstərmək olar.

E.Rzaquliyevin əsərləri dünyanın bir çox ölkələrində əsl sənət nümunəsi kimi qəbul edilir. Qeyd etdiyimiz kimi o, yaradıcılıq ezamiyyətlərində olmuş və səfərlərinin nəticəsi olaraq rəsmlər, eskizlər, etüdlərlə Vətənə dönmək sonradan təəssüratları nəticəsində tamaşaçı və sənətsevərlərin yüksək marağına səbəb olan sənət nümunələri yaratmışdır. Rəssam səfər etdiyi ölkənin mədəniyyətini dərinlən müşahidə edərək, həmin ölkənin rəssamlıq sənətinin ənənələrinə uyğun sənət inciləri yaratmağa çalışmışdır. Rəssamın "Meksika silsiləsindən" (1959-1960) "Meksikalı qızlar" "Meksikalı", "Meydanda", "Meksikalılar kilsə önündə", "Meksika insanları", "Ərəb silsiləsindən" (1965-1966) – "Məscid", "Yəmənli əsgər", "Suriyada kənd", "Ömər məscidi önündə", "Qırmızı çalmalı ərəb", "Ədəndə səhər namazı", "Yerusalimdə məscid", "Hindistan silsiləsindən" (1977-1978) – "Hindistan memarlıq abidəsi", "Dehli", "Tac-Mahal", "Yaponiya silsiləsindən" (1995) – "Fudzyama dağı", "Atelyədə", "Çətirlər. Nikkedə yağış" və s. rəngkarlıq və qrafika əsərlərini göstərmək olar. Sadalanan əsərlərin hər biri yüksək bədii estetik mahiyyəti, texniki işlənmə xüsusiyyətləri və mükəmməlliyi ilə nəzər-diqqəti cəlb edir.

ƏSƏD QULİYEV
sənətşünas

Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dili genealoji baxımdan qohum dillər olub, türk xalqları ailəsinin Oğuz qrupuna daxildir. Bu dillərin etnik qohumluğu, qədim ümumtürk dilinin varisləri olması, qrammatik quruluş və əsas lügət fondlarının müştərəkliyi bəzən belə yanlış təsəvvür yaradır ki, bu iki dil tamamilə eynidir və hər bir azərbaycanlı müasir türkcəni öyrənməyə ehtiyac duymadan bu dildə sərbəst danışa, türkcədən dilimizə və əksinə, adekvat şifahi və yazılı tərcümə edə bilər. Bu düşüncə Azərbaycan dilinə münasibətdə Türkiyə türklərinə də hakimdir. Halbuki Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dilinin müasir sinxron vəziyyətinin müqayisəli təhlili göstərir ki, həmin dillər arasında fərqlər var. Bu lügət həmin fərqlərdən bir qisminin – yalançı ekvivalentlərin izahı üçün nəzərdə tutulub.

Əsgər RƏSULOV,
Filologiya elmləri doktoru, professor

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Y

Yazıcılık – mirzəlik, katiblik; Gücü gücünə Sansarogulları'nın yanında bir yazıcılık bulabildim. Azərbaycan dilindəki yazıcılıq – türkcədə yazarlılıq.

Yazık – təəssüf, heyifsilənmə; Yazık, bu iş böylə mi olacaqtı?

Yazın I – (vurğu ikinci hecadadır) ədəbiyyat, bədii ədəbiyyat; Roman, öykü, şiir birer yazın türleridir.

Yazın II – (vurğu ilk hecadadır) yayda, yay mövsümündə; Yazın herkes yazlıklarına taşınır, kentte kimse kalmaz.

Yedek – ehtiyat; Yedek subay – ehtiyatda olan zabıt. Yedek parça – ehtiyat hissə. Demir çekme kapının yedek anahtarını ona armağan edip usulca cebinə soktu.

Yeğen – 1. qardaşoğlu, bacıoğlu, qardaşqızı, bacıqızı; 2. bir dəvə cinsi; Ama yeğeninə ona çeken, tek yanı yoktur.

Yeğın – 1. şiddətli, güclü; 2. çalışqan; 3. üstün, irəli; 4. xeyrixah; Karın kardeşten yeğindir. Azərbaycan dilindəki yeyin – türkcədə hızlı, sürətli.

Yelkovan – 1. dəqiqə (saniyə) aqrəbi (saatda); 2. flüger. Rengi kararmış bir saat, ne yelkovanı var ne akrebi.

Yellenmek – 1. qaz buraxmaq (qalın bağırsaqdakı qazı çıxarmaq); 2. yelpiklənmək; İçerideki kokuyu defetmek için yapıyordu, zira sık sık yelleniyor, geçiriyordu.

Yelpik – astma tutması, təngnəfəslik, sinəgir xəstəliyi; Orhanın astımı vardı, yelpik onu baayağı teditirgin ediyor, çalışmasını engelliyordu. Azərbaycan dilindəki yelpik – türkcədə yelpaze.

Yemiş – 1. meyvə; 2. əncir; 3. bar, məhsul; Kuru yemiş – qurudulmuş (qaxac) meyvələr. Ben biraz zeytin, biraz salata, biraz patates, biraz da yemişle doyacağım.

Yemlik – 1. rüşvət (məc.); 2. kart oyununda həmişə uduzan, hərif; 3. yem qabı; Bilerekten kendisini kumarda kandırılıp parası alınan yemlik olarak takdim ederdi. Karşılıksız geçim sağlanan yemliklər var. Bir avuç arpa fazla atar yemliğine, bir kamçı eksik vurur.

Yenge – 1. qardaş arvadı, yaxın qohumun (dayı, əmi və s. arvadı), dostun arvadı; 2. arvad; 3. yengə; Akşam misafirlilikte tüm yengelerim kocalarımdan şikayet etmesinler mi? Biz şimdi yenge ile bir Köroğlu bir Ayvaz.

Yerçekimi – Yer in cazibə qüvvəsi; Eylemsizlik kanunu artı yerçekimi kanunu, kazanmanın imkanı yok.

Yerleşik – məskun, oturaq; Yerleşik hayat – oturaq həyat. Türklər Anadolu'ya gelmeden önce de muhtelif ülkelerde yerleşik medeniyete geçmişler, büyük şehirler kurmuşlardır. Onlar yerleşik toplumlar, herkesin yeri belli, öyle vırt zırt oradan oraya geçilemez.

Yeryuvarlağı – yer kürəsi; Üstünde yaşadığımız ve kocaman zannettiğimiz yeryuvarlağı Aydan bir avuç içi kadar gözükiyor.

Yeşillik – göy-göyərtili; Manavdan taze marul, tere, maydanoz, roka gibi yeşillik al da gel yavrum.

Yeter – kafi; Yeter derecede – kifayət qədər; İhtiyacımızı karşılayacak kadardır, yeter de artar bile.

Yeterlik – 1. qabiliyyət, bacarıq; 2. kifayət; Yeterlik fiili – felin bacarıq şəklidir. Yeterlik belgesi – qabiliyyət, ixtisas sertifikatı. Yaklaşık 160 bin adayın girdiği yeterlik sınavı yapıldı.

Yetişkin – yetişkən, həddi-buluğa çatmış, yetkin; Aysel artık evlilik yaşına girmiş bir yetişkindi.

Yıldız – 1. şimal, şimal küləyi, xəzri; 2. ulduz; Sabah saatlerinde yıldızdan esen rüzgar akşama doğru lodosa dönuştü.

Yırtmak – cırmaq, parçalamaq, cırmaqılamaq; Ansızın elindeki kitabı yırttı. Kedi çocuğun elini yırttı.

Yineleme – 1. təkrar, təkrarlanma; 2. təkrir; Bir saattir hep aynı şeyleri yineleyip duruyor. Seçim öncesi sloganlarını bugün yinelemeye kalkacak olanları halk tükürük sağanağında boğabilir.

Yiyecek – qida, ərzaq, yemək; Bunları zihninden geçirerek masadaki yiyeceklere yöneldi.

Yoğun – 1. kəsif, qatı, sıx; 2. məşğul, dolu; Yoğun bakım – reanimasiya. Başbakanın programı yoğun olduğu için ziyaretçi kabul etmiyor.

Yoğunluk – 1. kəsafət, qatı, qatılıq, sıxlıq; 2. kütlə, qravitasiya; 3. işi çox olma, məşğul olma, dolu olma. Demirin yoğunluğu 7,8'dir. O bölgede nüfus yoğundur.

Yolcu – yolçu, sərnəşin, minik; Otobüsdeki yolcuların çoğu çocuktu.

Yolculuk – səyahət, səfər; Yolculuk notları – yol-səyahət qeydləri, səfər təəssüratları; İnsan bir başqa insanı yolculuklarda tanıyordu demek.

Yolluk – 1. səyahət (ezamiyyət, yol) xərcləri; 2. yol-səfər azuqəsi; Türkiyə Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yollukları kanunla düzenlenir.

Yolsuz – 1. qadağan, qeyri-qanuni, ədəbsiz, nalayiq (iş, hərəkət haqqında); 2. pulsuz-parasız; 3. yavaş, ləng; Kaymakamın yolsuz icraatı, hususi hayatı hep burada konuşulur, kasabanın olup biten işleri hep burada öğrenilirdi.

Yolsuzluk – 1. dələduzluq, korrupsiya, qeyri-qanuni iş (hərəkət); 2. pulsuzluq; Bir hafta içinde adamlarının on beşten fazla hırsızlığını, yolsuzluğunu tuttu.

Yormak – yozmaq, şərh etmək, izah etmək, mənalandırmək; Bu rüyayı hayıra yormak lazım. Hayvanlara insanca duygu ve düşünceler yormak ne derece doğrudur bunu da kestiremiyorum.

Yumuşama – 1. cingiltiəşmə; 2. yumşalma; Sert sessizlerin yumuşaması – kar camitlərin cingiltiəşməsi. Bir ünlü ek alınca "ekmek" kelimesinin sonundaki sert ünsüz yumuşayarak "ğ" ünsüzünə geçer. Yüzünde belli belirsiz bir yumuşama vardı.

Yurt – 1. yurd, sığınacaq; 2. uşaq bağçası, yetimlər evi, məktəbəqədər müəssisə; Öğrenci yurdu – tələbə yataxanası Öğrencilerin bir bölümü, ilk yılı yurttan keçirirsen bile ikinci yıldan başlayarak eve çıkmayı yeğler.

Yuvarlak – 1. dairəvi, yumru, dəyirmi; 2. kürə; 3. homoseksual kişi. Selimiye camininin yuvarlak kubbesi muhteçemdi. Yarın bir yuvarlak masa toplantısı düzenlenecekti.

Yüksek – ali; Yüksek Öğretim Kurumu – Ali Təhsil Şurası. Yüksek okullara giriş sınavları genellikle yazın yapılır.

Yürek – qəlb, könül, ürək (məc.); Yüreği kalkmak – həyəcanlanmaq. Ne zaman Deniz Gezmiş'i düşünsem yüreğim kalkar. Azərbaycan dilindəki ürək – türkcədə kalp; ürəyi bulanmaq – midesi / içi bulanmaq.

Yürümek – yerimək, addımlamaq, piyada getmək; Çocuk erken yürüdü. Yollar yürümekle aşınmaz. Azərbaycan dilindəki yürütmək – türkcədə koşmaq.

Yürütme – icra hakimiyyəti; Yasama, yürütme ve yargı devlet yönetiminin üç bağımsız koludur.

Yürüyüş – yerimə, hərəkət, addımlama, gəzmə; Şu anda çalışıyor olmalıydın, yürüyüşte işin ne? Azərbaycan dilindəki yürüş – türkcədə göstəri.

Yüz – üz, sifət; Denizin yüzü – dənizin səthi (üzü). Bir güzel çocuk yüzüyle gülümsüyor.

Yüzde – faiz; Yüzde yüz – yüz faiz. Nüfusumuzun yüzde kırkını on beş yaşından aşağı çocuklar teşkil ediyor.

Yüzlü – üz, ikiüzlü (adam). Ben, ay yüzlü güzellerin peşinde bir gölgeye benzerim.

Yüzsüz – şit, sırtıq. Herif yüz-süzün teki, aldırma.

Yüzükoyun – üzüstə, üzükoyunlu; Tam otların sarardığı zamanlar / Yere yüzükoyun uzanıyorum.

Z

Zabıt – akt, protokol; Zapta geçirmek (zabıt tutmaq) – akt tərtib etmək, protokollaşdırmaq, aktlaşdırmaq. Adalet bakanlığında zabıt katibi görevlendirilmiş yardımcı yargı personelidir. Azərbaycan dilindəki zabıt – türkcədə subay.

Zabıta – bələdiyyə (mühafizə) polisi; Karısını kaybeden bir kocanın zabıtaya müracaatı kadar elim bir gülünçlük var mıdır?

Zar – 1. nazik pərdə, örtük, qabıq; 2. zər; Kulak zarı – qulaq pərdəsi. Soğanın üst kabuğunu temizledikten sonra zarını soydu.

Zarf – 1. futlyar (qab, qutu, çexol); 2. nəlbəki; Kenarları ezik, bir çift altın kahve fincanı zarfını elinde çevirirdi. Zarfında – müddət, vaxt; Bu zaman zarfında çoktan yerleşmiş, iyi kötü bir düzen kurmuş olmalıydım.

Zayıf – arıq, sısq, çəlimsiz; Uzun boylu, zayıf, ellilik bir hanım.

Zayıflamak – arıqlamaq, zəif düşmək; Biraz zayıflamış, kolalı beyaz yakalı bollaşmıştı.

Zembil – səbət, zənbil (qamışdan hörülmüş, toxunmuş); Evin sabah alışverişini yapmış, elimde zembil, çarşıdan dönüyorum.

Zıplamak – hoppanmaq, (yerindən) dik atılmaq, tullanmaq, atılıb-düşmək; Küçük köpek ince sevinç çığlıkları çıkarıyor, zıplıyor, havlıyor, atılıyordu.

Zirva – cəfəngiyyət, boşboğazlıq, uydurma; Zirva, gerçekliği de, gerçekleşmesi de mümkün olmayan bir iddia demektir. Şimdi yıkıl karşımdan ve bir daha böyle zirvalara gelme. Azərbaycan dilindəki zirvə – türkcədə zirve, doruk.

Zil – 1. zəng; 2. zıncırov; 3. sinc (orkestrdə musiqi aləti); Kapı zilin çalmasıyla herkesi bir heyecan sardı. Buna benzer bir hadise başına gelse, kayınvalidesinin zil takıp oynayacağını düşünürdü. Azərbaycan dilindəki zil (səs haqqında) – türkcədə tiz, tiz perde.

Zincirleme – silsilə, zəncirvari; Zincirleme trafik kazasında üç kişi hayatını kaybetti. Zincirleme laflarla karşı tarafın ekmeğine kat kat yağ sürerler.

Ziyaret – 1. (rəsmi) səfər; 2. görüş; Ziyarət etmək – səfər etmək, görüşə getmək; Haftada iki gece ziyaretine giderdik.

Zor – 1. güc, çətin, qüvvə, qüvvət; 2. məcburiyyət; Sabır güzel, faydalı fakat zor şeydir. Artık kızının evinde kalışının zordan olduğunu biliyordu.

Zoraki – məcburi, zorla, zoraki, istəmədən; Sinirli ve zoraki bir gülüşle güldü. Pek çok okuyucum bunu zoraki okumuştur.

Zorlamak – 1. məcbur etmək, zorakılıq etmək; 2. özünü əldən salmaq; Bir realite hissi ile değil, bir tarih hissi ile kendimizi zorluyorduk. Azərbaycan dilindəki zorlamaq – türkcədə ırza geçmək, tecavüz etmək.

Zorlanmaq – güclük çəkmək, sıxıntı hiss etmək, çıxılmaz vəziyyətdə qalmaq; Oturduğu yerde uzun uzun düşünməsinə rağmen karar vermekte zorlanıyordu. Azərbaycan dilindəki zorlanmaq – türkcədə ırzına gətirmək, iffal edilmək.

Yalançı ekvivalentlər lüğəti

○ «**Sosializm quruculuğunu başa çatdırmaq və təcridən kommunizmə keçmək**» əzmində olan **SSRİ** yaxınlaşan müharibə təhlükəsindən yaxasını qurtara bilmədi.

Müharibə ərəfəsində Azərbaycan mədəniyyətinin, eləcə də kinosunun başlıca qayğılarından biri ölkəmiqyaslı əlamətdar hadisəyə – böyük şair və mütəfəkkir Nizaminin anadan olmasının 800 illik yubileyinə hazırlıq idi. 1939-cu ildə respublika rəhbərliyi səviyyəsində tədbirlər planı hazırlanmış, Nizaminin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş bədii və sənədli filmlərin çəkilməsi nəzərdə tutulmuşdu. Bədii lentin ssenarisi qısa müddət ərzində təsdiq olunmalı, 1940-cı ilin ortalarında istehsalata buraxılmalıydı. Film üçün ədəbiyyatşünas M.Rəfil və yazıçı M.S.Ordubadinin yazdıqları təqdimat Bakı kinostudiyasının ssenari şöbəsində və Xalq Komissarları Sovetinin (XKS) İncəsənət İşləri İdarəsində müzakirə edilmiş, təsdiq üçün Moskvaya - SSRİ XKS yanında Kinematografiya İşləri Komitəsinə göndərilmişdi. Komitədə M.Rəfilin təqdimatı qəbul olunmamış, M.S.Ordubadinin təqdimatı isə bir sıra iradlarla üzləşmişdi. Komitənin ssenari şöbəsinin rəisi L.N.Çernyavski Bakı kinostudiyasının direktoru Ş.Abbasova yazdığı 7 fevral 1940-cı il tarixli məktubunda göstərirdi ki, «...yol. Rəfilin zayavkası bir sıra səbəblərə, tematik və istehsalat mülahizələrinə görə qəbul olunmur. Yol. Ordubadinin zayavkası böyük maraq doğurur və istehsalat cəhətdən daha realdır. Ona görə ki, komitənin sədri yol. Bolşakovun göstərişinə əsasən 4-5 hissəyə sığışa bilər».

M.Rəfilin ssenarinin süjet xəttini «Nizaminin biografiyasının ən vacib mərhələsi olan faktı – «Leyli və Məcnun» poemasının yaradılması dövrü, Nizaminin həyatının və obrazının xarakterik cizgilərini göstərmək, şairin feodal dünyası ilə münasibətləri, öz vətəni və doğma xalqı ilə üzvi əlaqəsi üzərində qurmağa» üstünlük verirdi. Nizaminin ««Xosrov və Şirin» poemasında təsvir etdiyi Afaqa məhəbbəti, Şirvanşahın məsuqu, kübar qadın Məhsətinin qəddarlığı və vəfasızlığı, şairin Gəncənin başi üstünü almış fəlakət zamanı xalqın vəziyyətini yüngülləşdirmək üçün gördüyü tədbirlər» filmin süjet xəttinin əsas faktlarını təşkil etməli idi. M.Rəfilə görə, «...əsl bədii əsər hazır sxem üzrə yazılmamalı, böyük yaradıcı vüsətin, nəhəng humanist və vətənpərvərin, şərəfli və məğrur insanın, şairin və feodal despotizminə qarşı mübarizənin obrazını yaratmaq ideyasından ilham alan uzun və gərgin işin nəticəsi olmalı idi».

Bakı kinostudiyasının ssenari şöbəsinin məsləhətçi-redaktoru Monoşkonun verdiyi rəydə M.S.Ordubadinin zayavkasının böyük dramatik tarixi hadisələr fonunda Azərbaycan xalqının xarici işğalçılara qarşı apardığı mübarizəni düzgün işıqlandırdığı, maraqlı və dramaturji cəhətdən sanballı material olduğu qeyd edilir, Qətibə obrazının həddən artıq şişirdildiyi isə irad tutulurdu. Zayavka bədii filmin əsasını təşkil edəcək variantlardan biri kimi qəbul edilsə də, gerçəkləşdirilməmiş qaldı.

M.S.Ordubadinin yazdığı «Nizami» librettosuna görkəmli şərqşünas-alim, professor Y.Bertels də rəy vermişdi. O, ssenaridəki faktların tarixi hadisələrlə uyğunluğunu nəzərdən keçirmiş, çatışmazlıqları göstərmişdi.

Böyük şair haqqında yazılmış sənədli film ssenarilərindən biri də yazıçı A.Nəsimova məxsus idi. Müəllif qısa panoramalar və keçidlərlə Azərbaycan, Bakı mənzərələrini göstərərək, Azərbaycan xalqının nailiyyətlərini qeyd etməyi, sonra Gəncənin xarabalıqlarında qərar tutmağı təklif edirdi. Filmdə qoca çoban uzaq Şimaldan gəlmiş turistlərə Nizami haqqında rəvayətlər söyləməli, onun yaradıcılığından danışmalı, ekranda şairin «Xosrov və Şirin», «Leyli və Məcnun» əsərlərindən səhnələr göstərməli idi. Finalda Nizami dövrü ilə bağlı mədəniyyət abidələri, muzey eksponatları, tədqiqat əsərləri və s. sərgilənməliydi. Lakin ssenari, komissiyanın diqqətini çəkmədi.

Kinematografiya İşləri Komitəsinin və professor. Y.Bertelsin rəyi öz rolunu oynadı – Bakı kinostudiyasının rəhbərliyi və respublika XKS yanında İncəsənət İşləri İdarəsi, eləcə də Nizaminin yubileyini keçirən komitə ssenarilərin istehsalata buraxılmasını mümkün saydı. Beləliklə, Azərbaycan kinosu 1941-ci ildə böyük şairin yubileyi münasibətilə yalnız birhissəli sənədli filmi nümayiş etdirməklə kifayətlənməli oldu.

Müharibənin başlanması Azərbaycan bədii kinosunun perspektiv planlarında da köklü dəyişikliklər etdi. 1941-ci ildə ssenari planına salınmış mövzular əsasən hərbi-vətənpərvərlik məsələlərinə həsr olunmuşdu. Bu filmlər arasında XVIII əsrdə Azərbaycanın feodal xanlıqlara parçalanmasına qarşı mübarizə aparmış, bütün həyatını Azərbaycanın milli birliyinə həsr etmiş, öz mübarizəsində rus imperatriçəsi I Yekaterina və gürcü çarı II İrakliyə arxalanmış dövlət xadimi Fətəli xan haqqında tarixi «Fətəli xan» filmi (ssenarilər Ə.Məmmədcanlı və M.Hüseyn), Sovet xalqlarının monolit birliyi və almanların «beşinci kolon» ümidlərinin boşa çıxması haqqında hərbi-macəra filmi – «Görüş»

(M.Təhmasib), arxa və ön cəbhələrin mənəvi birliyi, traktorda öz sevgilisini əvəz edən qız, onları birləşdirən daxili tellər barədə musiqili komediya filmi olan «Solonka» (müəlliflər A.Medvedkin və İ.Qasimov), «döyüş şəraitində yetişən komandır» haqqında «Komandır» (müəllif N.Leşsenko), Məşhur Azərbaycan qırıcı təyyarəçisi, Leninqrad cəbhəsində qəhrəmanlıqla həlak olmuş Hüseynbala Əliyevin həyat və fəaliyyətindən bəhs edən «İradə» (müəlliflər İ.Qasimov və İ.Əfəndiyev), dağ müharibəsi materialı əsasında qurulmuş «Şimal yamacda» (müəlliflər C.Cabbarov və İ.Anisimov) adlı ekran əsərləri olmalı idi.

1943-cü ilin ortalarına qədər ssenariləri təhvil verilməli olan bu mövzularda partiyanın müharibə dövründə qarşıya qoyduğu əsas ideoloji vəzifələr ön plana çəkirdi. «Görüş» lentinin baş qəhrəmanını «cəbhəyə getmiş, almanlar tərəfindən tutulmuş, ancaq onların provokasiyalarını dəf edib, düşmənin əlindən qurtulmuş, Qırmızı Ordu komandanlığına faşistlərin niyyətləri haqqında qiymətli məlumat çatdırmış azərbaycanlı rəssam qız» idi. Filmdə qəhrəmanın bütün ailəsi – qoca mühəndis atası, hərbi təyyarəçi qardaşı əks etdirilməli, arxa cəbhənin təsvirinə, cəbhəyə yeni yüksək keyfiyyətli bienzin verən Bakı neftayırma zavodundakı fəaliyyətə geniş yer verilməli idi.

«Solonka» lentinin süjeti tankçı Kərimin yarı bölüb, bir parçasını öz sevgilisinə verdiyi solonka ətrafında baş verən gülməli anlaşılmazlıqlar üzərində qurulmalı idi. «Komandır» filminə əvvəl istehsalı dondurulmuş «Sovet bahadırı» lentinin materiallarından istifadə edilməsi planlaşdırılırdı. Kinematografiya İşləri Komitə tərəfindən təsdiq olunmuş «İradə» ssenarisi bir sıra dəyişikliklər və əlavələrdən sonra «müharibənin doğurduğu yeni böyük hissələr, ölümə qalib gələn iradəni» ekrana gətirməli idi.

«Şimal yamacda» filminə dağ yolunu ələ keçirmək üçün sovet və alman qüvvələrinin döşündə sovet əsgərlərinin psixologiyası və ideali əks etdiriləcəkdi.

Bu filmlərlə yanaşı, Bakı kinostudiyası yaxın illərdə Ü.Hacıbəyovun ölməz «Arşın mal alan» musiqili komediyasının ekranlaşdırılmasına hazırlıq görürdü. Eyni zamanda, kinostudiya yazıçılar – Əvəz Sadıqla Hadiyət Əfəndiyevə müvafiq olaraq «Dostluq» və «Qələbə» novellaları sifariş vermişdi. Lakin onların cəbhəyə getmələri üzündən bağlanmış müqavilələrə əməl olunmamış, bu mövzular plandan çıxarılmışdı.

Planda nəzərdə tutulan ssenarilərin obyektiv və subyektiv səbəblər üzündən gerçəkləşdirilməməsi Azərbaycan K(b)P MK-nı sərt addımlar atmağa, kino istehsalına nəzarəti daha da möhkəmləndirməyə məcbur etdi. Bakı kinostudiyasının direktoru Ş.Abbasov qeyri-kafi işinə görə Rəsul Rza ilə əvəzləndi. Studiyanın bədii rəhbəri görkəmli rejissor Q.Aleksandrov, ssenari şöbəsinin rəisi İ.Qasimov təyin olundu.

Kinostudiyanın fəaliyyətinə ciddi diqqət edən MK Bürosu 1942-ci ilin ikinci yarısında respublikada kinematografiya işinin vəziyyəti ilə bağlı xüsusi qərar qəbul etdi. Qərarla göstərilirdi ki, «son illərdə qeyri-kafi işləmiş Bakı kinostudiyası axır vaxtlar dəyərli bədii filmlər yaradılması işində buraxılmış nöqsanları aradan qaldırır. Studiyanın yenidənqurulma işlərinin kifayət qədər sürətli olmadığını qeyd edən MK bürosu «müharibə dövrünün çətinliklərinə baxmayaraq, partiya və hökumətin Azərbaycan kinematografiyasının inkişafına böyük diqqət yetirdiyi bir vaxtda studiya kollektivinin istehsalat planının yerinə yetirilməsi uğrunda zəif mübarizə apardığını, rejissor, operator, aktyor kadrlarının hazırlanmasında yaradıcı heyəti möhkəmləndirmək üçün incəsənətin qarışıq sahələrindən kadrların az cəlb olunduğunu» irad tuturdu.

Qərarla «həm ayrı-ayrı redaktorlar, həm də kinostudiyanın işçiləri tərəfindən ədəbi ssenari müəlliflərinə etinasız münasibətə görə yazıçıların studiyadan müəyyən qədər uşaqlaşması, bunun nəticəsində ssenari portfelinin uzun müddət boş qalması Yazıçılar İttifaqının və yazıçıların studiyanın ssenari şöbəsinə az kömək etdiyi, studiyanın zəif texniki təchizatının istehsalat vəzifələrinin yerinə yetirilməsinə və kadr hazırlığına (çəkiliş texnikasının azlığı, son günlərə qədər əsəyazma cihazlarının olmaması, işiq aparatlarının çatışmaması və s.) maneçilik törətdiyi, bunun nəticəsində studiyanın bir neçə filmi eyni zamanda istehsalata buraxa bilməməsi» də qeyd olunurdu. Eyni zamanda Azərbaycan Yazıçılar İttifaqına ssenari şöbəsi ilə birlikdə (Səməd Vurğun, Süleyman Rəhimov, Süleyman Rüstəm, Sabit Rəhman, Ənvər Məmmədcanlı, Mehdi Hüseyn, Mir Cəlal, Məmmədhusəyn Təhmasib, İmran Qasimov) qısa müddət ərzində yüksək səviyyəli ssenarilər yazmaq, Azərbaycan xalqının Böyük Vətən Müharibəsi günlərində qəhrəman mübarizəsi mövzusunda quruluşla təmin etmək tapşırılırdı. Qərara görə, «direksiyanın təqdim etdiyi tematik plan, rejissor və operatorlar heyəti təsdiq olunmalı, kinostudiyanın rəhbərliyi onların reallaşdırılması üçün ciddi ölçü götürməli, 1943-cü il fevralın 1-də sovet xalqının faşist işğalçılarına qarşı mübarizəsinin siyasi vəzifələrinə cavab verən ən azı 3 yüksək səviyyəli kinossenari yazılmalı» idi.

Davamı gələn sayımızda

Nəriman ƏBDÜLRƏHMANLI

Müharibə dövrünün kinosu

Darvazadan içəri girər-kən, sanki Zərdüştün ayaq izləri ilə qeyri-ix-tiyari hərəkət etməli olursan. Bizdən neçə min illər qoca olan yaddaş sistemimiz bu izləri tanıyır, özü bizi hara-sa aparır. Bura II-III əsrdə əsas qoyulan, zərdüştülərin tapındığı atəş ocağı, atəş yurdu - Atəşgahdır. Bu yerin öz mistikası, sehri var. Hər bir daşı elə bil tarixin o üzündən adama salam verir. İstər-istəməz xəyalən də olsa, məbədin inşa olunduğu XVII əsrə yollanırıq, Böyük İpək Yolu ilə Azərbaycandan keçən və zərdüştüliyə tapınan hindli tacirləri görür, II-III əsrdə əsas qoyulan, sonradan İslam dininin yayılması səbəbindən öz əhəmiyyətini itirən sirli yer haqqında eşidir və oradan yerin tərkindən çıxan alovun sehrinə düşürük.... Bir vaxtlar dağılıb məhv olmaq təhlükəsi ilə üzləşən məbədi Bakı memarlarına yenidən inşa etdiriblər. Beləcə, hazırda həyə-tində olduğumuz, mərkəzi ibadət-xana və 26 hücrədən ibarət Atəşgah məbədi ilə Dövlət Memarlıq Qoruğunun əsası qoyulub.

Daş dilində söhbət

Əsrlərdir, alovu sönməyən mərkəzi ibadət-xana qarşısında dayanıb onu üzük qaşı kimi əhatə edən 26 kiçik və sirli hücrəyə baxanda anlamaq olur ki, tarix insanlarla hər zaman daşların dili ilə danışır.

Qoruğun bələdçisi Ləman Salamova daş dilində danışan tarixlə ünsiyyət qurmağımıza yardımçı olur. Deyir ki, dünyanın harasından gəlməsindən asılı olmayaraq, bütün turistləri bu hücrələr və onların mistikası valeh edir. Ən çox isə turistləri ibadət edən, özlərinə cismani cəza verən zahid fiqurları heyrləndirir. Zərdüştülər, hindlilər isə bura həm də dua oxumaq, müqəddəs ocaqlarına baş çəkmək amalı ilə gəlirlər. Hazırda Azərbaycanda 500-ə yaxın zərdüştü var, dünyada isə onların sayı 200 minə qədərdir. Onlar əsasən Hindistan və İranda yaşayırlar. Novruz bayramında bura gəlir, mərkəzi ibadət-xanadakı alov ətrafında dualar edir, nəzir verirlər. Nəzir isə, əsasən meyvələrdən ibarət olur. "Avesta"dan bilirik ki, alma, armud, eləcə də başqa meyvələr Zərdüşt davamçıları üçün müqəddəs sayılır.

Hücrələrin üzərində 20 qədim yazı var - 19-u qədim sanskrit dilində, biri isə farscadır. Yazılarda məbədin hansı varlı tacirlər tərəfindən tikildiyi qeyd olunur. Burada incə bir detala diqqət edək. Belə ki, əksəriyyət atəşpərəstlərlə zərdüştüləri fərqləndirmir. Amma arada əsaslı fərq var. Zərdüştülər odu, Tanrıyla ünsiyyət vasitəsi kimi dəyərləndirir, onu bu səbəbdən müqəddəs hesab edirlər. Atəşpərəstlər isə birbaşa odun özünə Tanrı kimi baxırlar.

Sirli hücrələr

Hücrələri gəzərkən sanki tarixin daş dilində "oxuduğu" mühazirəni dinləyirik. Hücrələr qaranlıqdır, amma yaddaş sistemimizin başlanğıc nöqtələrindən olan Zərdüştün işığı uzaq Midiyadan, Atropatənadan yola çıxaraq, buralara qədər gəlir. İlk hücrədə zərdüştülərə aid rəmzləri özündə əks etdirən əşyalar saxlanılır. Bir zamanlar məbədin sakinləri olan müridlər, bura ibadət üçün gələn zəvvarlar ot və süddən hazırlanan xüsusi içkini qəbul edəndən sonra ibadətə başlayarmışlar. Bu içki onları vəcdə gətirir və trans vəziyyətində olan müridlərin, zəvvarların gözləri önünə cənnət gələmiş. Onların cənnət sevdası buradan qaynaqlanmış.

Atəşpərəstlərin inanc yeri

Dahi kimyaçı Mendeleyevi Atəşgaha bağlayan nə idi?

Xatırladaq ki, "Atəşgah"a gəlmək istəyən zəvvarlar əsasən varlı hindlilər idi. Onların dini dünyagörüşünə əsasən, müqəddəs ocaqda ömrünün son illərini keçirmək və burada ölmək cənnətə getmək demək idi. Odur ki, varlı hindli əmirələr, necə deyərlər, o dünyaya yolu Suraxanıdan salarmışlar. Əmircan kəndinin adının etimologiyası da elə bu faktla bağlıdır. Uzun yol qət edən varlı əmirələr müqəddəs məbədlərinə getməzdən əvvəl bu kənddə bir müddət qalar, paklanandan sonra "Atəşgah"a yollanarmışlar. Bu mənada belə ehtimal olunur ki, "Əmircan" sözü "əmir saxlayan" ifadəsindən yaranıb.

Mendeleyevin laboratoriyası

Növbəti hücrəyə qədəm qoyuruq. Bələdçi hücrə haqqında məlumat verərək, maraqlı məqama toxunur və deyir: "İndi də bu hücrəyə gələn hindlilər uzun müddət buradan çıxmaz, dua edərlər". Çünki hücrədə induizmdə üç Tanrıdan biri hesab edilən Şiva ikonası var. Hindlilər də məhz onun qarşısında uzun müddət dua edirlər. Hindli duasının səsi isə hücrənin mistik aurasını daha da artırır".

Ümumiyyətlə, zərdüştülərin müqəddəs məkan saydıqları "Atəşgah" öz aurası, qəribə enerjisi ilə bütün turistləri özünə cəlb edir. Fransız yazar Aleksandr Düma, böyük rus alimi Mendelejev də bu məbəddə olub. Mendelejev və rus çarı

III Aleksandr ailələrinə yazdıqları məktubda dünyada bu məbədin analoqu olmadığını qeyd ediblər. Müasir kimya elminin banisi sayılan böyük rus alimi Mendeleyevin bura gəlməsi isə 1855-ci ildə tikilən kerosin zavodu ilə əlaqədardır. Məbədin arxasında tikilən zavodda Mendelejev neftin düzgün istifadə olunması, israf edilməməsi barədə məsləhətlər verir, fabrikin işinə kömək edirdi.

Mendeleyevin məbədin divarlarına bitişik laboratoriyası sonradan həmin zavodun fəaliyyətini daha da çiçəkləndirir.

Təəssüf ki, böyük alimin Atəşgah ətrafında qaldığı yer və işlədiyi laboratoriya sonradan dağılıb. Hazırda həmin yerlərdə yaşayış evləri və müxtəlif tikililər mövcuddur. Kerosin zavodundan isə yalnız, necə deyərlər - "xatirələr" qalıb. Bir fakt da məlumdur ki, böyük kimyaçı, elementlərin dövrü cədvəlini yuxuda gördükdən sonra hazırlayıb. Bələdçidən "bəlkə, Atəşgahın özünəməxsus mistikası sayəsində həmin yuxunu elə burada görüb", deyə soruşsaq da, təsdiq cavabı almırıq. Xanım deyir ki, Mendelejev o bəşəri yuxunu burada görməyib. Amma kim bilir, bəlkə də, kimyaçı öz məşhur kəşfini vətəni Rusiya ilə deyil, Azərbaycanla əlaqələndirmək istəməyib.

Tərki-dünyalar

Əslində zərdüştülikdə insanın özünə cismani cəza verməsi qadağan edilirdi.

Amma sırf xeyir əməl və xeyir fikrin təbliğatçısı olan Zərdüşt davamçılarından fərqli olaraq, hindlilər ruhun istismarına xüsusi önəm veriblər. Bu mənada hücrələrdəki mumdan hazırlanan fiqurlar diqqəti daha çox cəlb edir.

Kiçik və qaranlıq hücrədə ömrünün sonunu ibadətə həsr edən tərki-dünya zahid fiquru sanki qəribə ritualı həyata keçirir. O, qaynar əhəngin üzərində çıpaq şəkilində arxası üstə uzanıb. Qaynar əhəng onun bütün dərisini yandırır. Hind düşüncəsinə görə, bu ritual vasitəsilə insan cismani əzab çəksə də, mənən təmizlənir, günahlardan qurtulur. Başqa bir hücrədə isə ömrünün son günlərində Hindistandan məbədə gələrək, burada ölməyi arzulayan zahid fiquru var. Bu zahidin də əsas istəyi günahlardan təmizlənməkdir. Bu məqsədlə çox az qida qəbul etməsinə, xeyli arıqlamasına baxmayaraq, ağırlığı 30-40 kq olan zənciri boynundan asır və ömrünün son günlərini belə yaşayır.

Növbəti hücrədə isə özünü günahlardan təmizləmək üçün tamam başqa ritualı həyata keçirən Zərdüşt davamçısının fiquru görünür. O da daş üzərində uzanaraq, günlərlə sağ əlini və ayağını hərəkət etdirmir. Bununla da bədəninin bir

tərəfini tamamilə iflic edirmiş.

Bu ritualların sonucunda dünyasını dəyişən, bununla da "arzularına çatan" zahidlər məbədin həyətidəki xüsusi yerdə yandırılırdı. Zərdüştülər dörd müqəddəs ünsür saydıqları torpağı korlamamaq üçün meyiti həmin o yerə gömürdülər. Dağlıq yerlərdə isə xüsusi daxmalar tikərək meyiti, quşlara qida kimi ora qoyarmışlar.

Bu ritualların sonucunda dünyasını dəyişən, bununla da "arzularına çatan" zahidlər məbədin həyətidəki xüsusi yerdə yandırılırdı. Zərdüştülər dörd müqəddəs ünsür saydıqları torpağı korlamamaq üçün meyiti həmin o yerə gömürdülər. Dağlıq yerlərdə isə xüsusi daxmalar tikərək meyiti, quşlara qida kimi ora qoyarmışlar.

Azərbaycandan bütün dünyaya və ya sirli Novruz

"Atəşgah məbədi"nin əməkdaşı müasir dövrlə bağlı bir faktı açıqladı: "Məlumdur ki, hər il Novruz bayramında bayram alovu xüsusi mərasimlə buradan götürülür və İcərişəhərə aparılır. Həmçinin, ilk Avropa Oyunları Bakıda keçirildiyi üçün Olimpiya məşəli də burada yandırılmışdı. Bundan sonra Avropa Oyunlarının qitənin hansı ölkəsində keçirilməsindən asılı olmayaraq, Olimpiya məşəli burada alovlandırılacaq. Necə ki, Yay Olimpiya Oyunlarının məşəli Yunanistanın Olimp dağında yandırılır, eləcə də, Avropa Oyunlarının məşəli Atəşgahda alovlandırılacaq".

"Atəşgah"a Novruz bayramında daha çox ziyarətçi gəlir. Novruzda buranın aurası da sanki başqalayıb, daha sehrli, daha sirli olur. Novruzda da, Hindistan və İrandan gələn çoxluq təşkil edir. Onların arasında zərdüştülər də olur. Onlar "Atəşgah"ın həyətidəki mərkəzi ibadət-xanaya yaxınlaşıb, dualarını edir və meyvələrini oda nəzir verirlər. Onu da deyək ki, Novruzda həminin süfrəsində olan şəkərbura, paxlava, qoğal zərdüştülük rəmzləridir. Bu dinin daşıyıcıları alovla bərabər Günəşi də, səma cisimlərini də müqəddəs sayıblar. Odur ki, şəkərburanı Aya, qoğalı Günəşə, paxlavanı isə ulduzlara bənzədiblər.

Sonun əvvəli

...Beləcə daş dilində danışan tariximizlə sağollaşırıq. Qədim Atropatənada zikrurlardan, balaxanalardan (hər ikisi ibadət məkanı olub - E.N), atəş ocaqlarından və s. qopan bu dil yaddaş salnaməmizdir. Heç vaxt Tanrıya qarşı çıxmayan, onun Xeyir məfhumuna inanan və Əhrimənə nə zamansa qalib gələcəyinə şübhə etməyən Zərdüşt zamanca bizlərdən çox-çox uzaqlarda olsa da, ruhən çox yaxınımızdadır. Çünki o, bizim qan yaddaşımızdır.

Elmin NURİ

Son günlər ürəyimdə baş qaldıran zəif sancılar məni bir qədər narahat edirdi. Uşaqlıqdan həkimə getməklə aram yoxdur. Sancının keçəcəyini güman edib, bir həftə gözlədim. Sonra daha da şiddətlənən ağrılara dözməyib, yolumu evimizin yaxınlığındakı aptekdən saldım ki, sakitləşdirici bir dərman alım. Burada işləyənləri xeyli müddətdir ki, tanıyıram. Biri cavan oğlan, o biri yaşlı kişidir. Həmişə də bir-birlərini "mənim xeyirxahım" deyib çağırırlar. Onlardan heç baş açə bilmirdim. Düşünürdüm ki, axı ikisi də bir-birinin necə xeyirxahı ola bilər? Hər dəfə onlardan bu sözü eşidəndə beynimdə dolayan suala cavab axtarırdım. Özlərindən soruşmağa da utanırdım. Fikirləşirdim ki, onlarla maraqlanmağım, bəlkə də, yaxşı düşməz, şəxsi işlərinə qarışmış olaram. Axır ki, sakitləşdirici dərman almağa getdiyim gün cürətlənib utancaqlıq pərdəsini bir az kənara çəkərək, bunu onlardan soruşdum. Əvvəlcə heç biri ağzını açıb dillənmədi. Aralığa bir neçə dəqiqəlik sükut çökdü. Sonra yaşlı kişi gur səsi ilə sükutun buzunu sındırdı:

Halal adamların xeyirxahlıq nümunəsi

- Qardaş, bu, bir az uzun söhbətdi. İndi işimiz çoxdu, axşama yaxın gəlsən, hər şeyi arxayınca danışaram.

Daha bir söz deməyib dərdimi danışdım. Cavan oğlan mənə bir dərman məsləhət gördü: "Bu, sizə həm sürətlə, həm də yaxşı təsir göstərəcək". Dərmanı alan kimi aptekdə ləngiməyib evə döndüm. Həblərdən birini dərhal qəbul etdim. Qaranlıq düşməz maraqlı söhbətə qulaq asmaq ümidi ilə aptekə qayıtdım. İçəri seyrəklik idi. Yavaş-yavaş əl-ayaq çəkiliydi. Öyrəndim ki, yaşlı kişinin adı İsmayıl, cavan oğlanın adı Süleyman idi. Söhbətə İsmayıl kişi körpü saldı:

- Çoxdan olmuş bu əhvalatın üstündən yel qanadlı illər ötüüb-keçib. Bir dəfə bankomatdan məaşımı çıxarılanda gördüm ki, yaşlı bir qadın uşaqla orada dayanıb. Qadın kartını aparatın "gözüne" taxıb-çıxarsa da, pul götürə bilmirdi. Narahat oldum ki, yaqın, sistem təzə yarıdığından, naşılıq edib kodu düzgün yığmur. Özüm məaşımı çıxaran sonra o, yenə kartını yoxladı. Bu dəfə də pul olmadı. Yanında dayanan on iki-on üç yaşlı uşaq qadının böyrünə qısılib ona sakitcə nə isə pıçıldayırdı. Bir az aralana kənardan onlara göz qoydum. Bankomatda kartını təzədən yoxlayan qadın yenə geriye pulsuz döndü. Nə isə bir köməklik göstərmək üçün onlara yaxınlaşdım. Demə, işlər mən fikirləşdiyim kimi deyilmiş. Qadın kartın kodunu düz yığmış, sadəcə, hesabında pul yoxmuş. O utana-utana: "Təqaüd almalyam, amma hələ də karta pul köçməyib. Bu gün də böyük nəvəm Süleymanın ad günüdür. Ona velosiped alacağıma söz vermişəm. Nəvəmin də yanında yalançı olmaq istəmirəm. Yetim uşaqdır, atası Qarabağda şəhid olub. Tay-tuşlarının hamısının velosipedi var. Süleyman onlara həsədlə baxır. Pulu köçürsəydilər, istədiyini alıb uşağı sevin-dirərdim", - dedi. Qadından bu sözləri eşidəndə kövrəldim.

Yaşanmış illərin arxasında qalan günlərim yadıma düşdü. Uşaq vaxtı çox arzulasam da, heç vaxt velosipedim olmamışdı. Atamın buna imkan çatmırdı. Bunları xatırlayanda qadının yanındaki uşağın hansı hisslər keçirdiyi mənə yaxşı əyan oldu. Bəli, bu hisslər mənə çox tanış idi. Odu ki, məaşımdan yüz manat ayıraraq qadına uzadaraq dedim:

- Ay bacı, bu pulu götürün, nəvənizə velosiped alıb sevindirin. Görürəm, kartınızda pul olmadığına görə uşağın da kefi pozulub. Süleymana velosiped alın, qoyun dostlarından seçilməsin.

Qadın yüzlüyü almaq istəməyib dedi:

- Bəs sonra borcunuzu qaytarmaq üçün sizi haradan tapım?

- Pulu borc vermirəm, onu qardaş payı kimi qəbul edin. Uşağın atası torpaqlarımızı qoruyanda şəhid olub. Əgər o ölməyib, Qarabağdan sağ-salamat dönsəydi, yaqın, pul qazanıb övladına o velosipedi alardı. Neyləmək olar, hərəmizin bir alın yazısı var. Qoy nəvəniz özünü atasız hiss etməsin. Tay-tuşları kimi qağışız böyüsün.

Bu sözlərdən sonra qadın pulu məndən aldı. Sağollaşib ayrılanda uşağın üzündən bir əmi kimi öpüb, ad gününü təbrik elədim.

Sizə danışdığım bu hadisənin üstündən aylar, illər ötüüb-keçdi. Demək olar ki, onu unutmuşdum. Həyatda o qədər belə işlər baş verir ki, hansını yadda saxlayasan? Günlərin birində əlimdə həkimin yazdığı resept aptekə gəlmişdim. Bax, bu oğlan dərmanımı verəndən sonra diqqətlə mənə baxıb dedi ki, əmi, siz üzədən mənə çox tanış gəliirsiniz. Sonra illərcə əvvəl baş vermiş bu hadisəni danışdı. Sözüünü bitirib soruşdu ki, siz həmin adamsınız? O danışdıqca mən illərin o üzündə qalmış hadisəni yadıma salıb həmin günü xatırladım. Hiss etdim ki, oğlan yaman həyəcanlıdır. Onu çox intizarda qoymayıb "bəli, həmin adam mənəm", - dedim. Süleyman bu sözə bənd imiş kimi, məni qucaqlayıb bağrına basdı.

O, mənim harada işlədiyimlə maraqlananda işsiz olduğumu dilə gətirdim. Süleyman həmin gündən məni aptekdə özünə köməkçi götürdü. Ona görə də indi ona "mənim xeyirxahım" deyirəm.

- İsmayıl dayı nəvəmə pul verəndə çox sevindim, - deyər Süleyman ötən illəri kitab kimi və rəqləyərək söhbətimizə qoşuldu. - Onda elə bil bütün dünyanı mənə bağışladılar. Bankomatın qabağında birbaşa mağazaya yollanıb əvvəlcə velosiped aldım. Yerdə qalan pul isə ad günümü keçirməyə bəs elədi. Daha həyətdəki uşaqlara həsədlə baxmırdım. Çünki artıq mənim də onlar kimi velosipedim var idi.

Çox doğru deyiblər ki, uşağın yadından heç nə çıxmır. Bizə velosiped pulu verən adamın şəklini sanki gözlərimə çəkmişdim. Həmişə, hər yerdə onu axtarırdım ki, görüb minnətdarlıq edim. Hansı yolla olursa-olsun, elədiyi xeyirxahlıq əvəzini çıxırdım. Tərslikdən, o, heç yerdə qarşıma çıxmırdı. Orta təhsilimi başa vurub Tibb Universitetinə daxil oldum. Universiteti bitirəndən sonra burada aptek açdım. Və günlərin birində tale bizi gördürdü, o, öz ayağı ilə aptekə gəlib çıxdı. Axır ki, illərdən bəri axtardığım xeyirxahlıq tapdım. Bizə yaxşılıq etdiyinə görə, gec də olsa, ona minnətdarlıq etdim. Bir vaxtlar İsmayıl dayının bizə etdiyi yaxşılığın əvəzini, az da olsa verəndən sonra ürəyim xeyli sakitləşdi. Düşünürəm, gərək insan özü xeyirxahlıq etsin ki, qarşısına da yaxşılıq və xeyirxahlıq çıxsın. Ömrüm boyu İsmayıl dayını öz xeyirxahım biləcəm.

O gündən bu insanlarla dost olub, daha da mehribanlaşdım. Həm Süleymanın, həm də İsmayıl dayının çox gözəl xasiyyəti var idi. Kaş ki, yer üzündəki bütün insanlar onlar kimi xeyirxah olaydı.

...Süleymanın verdiyi dərman mənə tez təsir göstərdi. Az vaxt ərzində ürəyim ağrıları keçdi, özümü yaxşı hiss elədim. Deməli, Süleyman müalicə üçün dərmanı çox düzgün seçmişdi. İndi də boş vaxtlarımda hərdən yolumu aptekdən salıram - dərman almaq yox, sadəcə, bu xeyirxah insanlarla görüşüb söhbət etmək üçün. Onlar həmişəki kimi, yenə də bir-birlərinə "mənim xeyirxahım" deyib mehribancasına işləyirlər.

Özü də onlar təkcə bir-birləri ilə deyil, aptekə gələn hər kəslə də xoş danışır, nəvaziş və diqqət göstərərək dəyərli məsləhətlər verirlər. İkisinin də üzündən nur yağır. Onlar bir-birlərini yaxşı tapırlar. Yaqın ki, bu insanlar ömürlərinin sonunadək belə mehriban və xeyirxah olacaqlar.

Vahid MƏHƏRRƏMOV

Qoca, dəniz və Alabaş

Kənan HACI

Martin İden məğlubiyyətin övladıydı. Anadan tələsiz doğulmuşdu, tale sona qədər onunla qəddar davrandı. O, özünü gəmidən atanda da ölmək istəmədi, su ağzına dolanda belə, beynindən keçən son fikir həyat eşqi olmuşdu. Cek London yazır ki, "o, heç olmasa, bir az qorxsaydı, həyata qayıda bilərdi, lakin qorxmurdu və buna görə də getdikcə özünü daha da zülmətə atırdı. Daha onu həyatda heç nə, hətta bir zamanlar sevdiyi şeylər belə sevin-dirmirdi". Cek London bu məqamda öz ruhi halını təsvir edirdi və bu cümlələrlə, bəlkə də, öz ölümünün vaxtını uzadırdı. Təsadüfi deyil ki, "Martin İden"i ədəbi araşdırmaçılar avtobioqrafik əsər kimi səciyyələndirirlər.

Son vaxtlar mətnlərarası əlaqə məni daha çox özünə cəlb edir. "Martin İden"i oxuyanda Latın Amerikası nəsrinin patriarxı Markesin "Dənizdə batan adamın hekayəti" povestində on gün suyun üzərindəki taxtanın üstündə ac-susuz qalan dənizçinin həyat uğrunda mübarizəsini xatırladım və əlbəttə, Heminqveyin "Qoca və dəniz"indəki Santyaqo gözümlərin önündə canlandı. Hər üç əsərdə istər süjetin inkişafını, bədii situasiyaların açılmasını, istərsə də qəhrəmanların mənəvi-psixoloji xarakterinin əsasını kəskin daxili dramatism təmin edir. Markes yazır ki, "ölüm ayağında olanlar haqqında deyirlər ki, onlar "öz həyatlarını yenidən yaşayırlar". Demək olmaz ki, bu cəsur insanlar o anlarda ölümdən qorxmurdular, amma bu qorxunu arxa plana atan onların xarakterindəki barışmazlıq və müqavimət gücü idi. Müqavimət gücü zəif olanlar çox tez təslim olurlar. Herman Melvilin dünyanın 10 ən çətin oxunan əsərindən hesab olunan "Mobi-Dik" romanındakı Ahabı xatırlayın. Onun həyatının məqsədi ağ balından ayağının qisasını almaqdır. Ağ balına onun bir ayağını udub. Dülğər ona balının sümüklərindən ayaq düzəldir və o, okeanda ağ balının axtarışına çıxır, sonda gəmiylə birlikdə sulara qərq olur. Əlbəttə, Ahab Şərin təcəssümüdür, amma onun tək ayağıyla qasırgaları yara-yara balına ovuna çıxması insan ruhunun yenilməzliyinin sübutudur. Gəmini təhdid edən tufan, qasırga, balinaların qəzəbi - heç bir şey bu təkayaq şeytana qorxuda, məqsədindən çəkəndirə bilmir.

"Mobi-Dik" in daha bir yenilməz qəhrəmanı Kvikeri xatırlamasaq, olmaz. Fövqəladə dərəcədə gücə və enerjiyə malik olan Kvikər bir gün xəstələnir, gəmidəki ağır iş rejimi onun qüvvəsini tükədir və ölümcül vəziyyətdə yatağa düşür. Dülğər ona tabut hazırlayır, tabutu göyertəyə gətirirlər ki, görsünlər, Kvikerin boy ölçüsünə uyğun gəlir, ya yox. Kvikər xahiş edir ki, onu tabutunun içinə uzatsınlar. Deyir, yaxşıdır, yarıyar. Sonra yenidən çarpayısına uzadırlar və onun ölümünü gözləyirlər. Kvikər isə çarpayısında uzanıb gələcək haqqında, görəcəyi işlər haqqında düşünür və hesab edir ki, bu işləri görüb qurtarmasa ölə bilməz. Ona deyirlər ki, məgər ölmək, ya yaşamaq insanın öz əlindədir? Cavab verir ki, hə, əgər insan yaşamağa qərar versə, adi xəstəlik onu öldürə bilməz.

Beləcə, Kvikər sağalıb ayağa qalxır və onun üçün hazırlanmış tabutdan isə özü üçün matros sandığı kimi istifadə edir.

Yazıcının insanı dənizdəki situasiyada, amansız fırtınaların cəngində təsvir etməsi onun xarakterinin açılmasına xidmət edir. Bu cür əsərlərdən biri də Çingiz Aytmatovun "Dəniz kənarıyla qaçan Alabaş" povestidir. Bu əsər uzun illər öncə, yeniyetməlik çağlarımda oxuduğum və məni sarsıdan əsərlərdən biridir. Gecənin bir aləmi yuxudan oyanıb qayıq boş gören Kiriskin vahiməli dənizlə tək-tənha qalması, hələ də məni üşür-gələndirir...

Hanı Mılgun? Hanı Əmrayın? Hanı Orqan? Kiriskin harayı dənizin müdhiş sükutunu parçalasa da, onun dilini açə bilmirdi. Təbiət öz amansızlığı ilə Kiriksə həyatı göstərirdi: Bax, həyat budur! Haçansa belə ağıladığım yadıma gəlmir... Aytmatov məni ilk ağıladan yazıçı olub.

Adlarını sadələşdirmə əsərlərdə mübarizə dəniz məntəzində getsə də əslində təlatümlər insanın mənəvi dünyasında baş verir. Diqqət edin, yalnız inananlar xilas olurlar. Nuh tufanında Nuh peyğəmbər-lə birlikdə imanlı, inanclı insanlar xilas olmuşdular. Suyun üzərində yerimək yalnız İsayə nəsihət olmuşdu. Təbiətlə təmasda olan insan həm də ruhən inkişaf edir. Təbiət öz zəlzələləri, qasırgaları ilə insanın içində yatmış gücü oyadır, onu səfərbər edir. Martin İdeni bu baxımdan zəif hesab etmək olmaz, o, ölümləylə sanki həyatın əzablarına etiraz edir, intiharı tərcih edir. Elə Cek London özü də çıxış yolunu bunda gördü və həyatını intiharla başa vurdu. Amma ölüm yaxınlaşan anlarda həyat instinktləri oyanır, insan, ölümün könüllü şəkildə seçməsinə baxmayaraq, ən son anda xilas olmağa çalışır.

"Qoca və dəniz"də də, "Mobi-Dik"də də balıq insan hiyləsinin çatmadığı bir dərinlikdə yaşamaq istəyir. Ağ balına insandan amansız şəkildə qisas almaq istəyir. Niyə? Çünki insan bütün gücünü öldürmək üçün sərf edir. Qocanın təəssüf hissi, balığın yaşamaq istəyinə qarşı çıxmasından doğan xəcalət hissi ona əzab verir. Heminqvey insanla təbiəti (həm də sözsüz ki, balığı) üz-üzə qoyaraq dahiyənə şəkildə insan cəmiyyətinin qeyri-kamilliyini göstərir. Qoca bu dəniz səfərində həm də həyatın mahiyyətini dərk edir.

Çingiz Aytmatovun balaca Kiriksini "Alabaş" xilas edir, Heminqveyin Qocası isə övladığı balıqdan dərs alır. Melvillin Ahabı isə nə qədər güclü, qəddar, yenilməz olsa da, məhva məhkumdur, çünki Şərin təcəssümüdür.

Noyabrın 1-də tanınmış şair-publisist Taleh Həmid (Babayev Taleh Həmid oğlu) dünyasını dəyişdi. O, SSRİ Yazıçılar Birliyinin üzvü (1985), Respublika Lenin komsomolu mükafatı laureatı (1986) idi. Şeirləri və publisistik yazıları təkcə ölkəmizdə deyil, bir çox xarici ölkədə də işıq üzü görüb.

Taleh Həmidin "Qapımı bahar döyür", "Dünya yaxşıdır hələ", "Mən gözləyən olsa", "Təltifsiz bulud" (Moskva), "Bu gündən sabaha", "Mənə ürəyində yaz yeri saxla", "Günəşdən gizlənir yay çiçəkləri", "Ömrün payız sovuğu", "Qarlı axşamların işığı", "Sənə məktublar yazıram" adlı şeir və publisistik kitabları nəşr olunub. 2010-cu ildə şeir və poemalarından ibarət ikicildiyi Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin "Qızıl kəlmə" ədəbi mükafatına layiq görülüb. Mərhum qələm dostumuzun xatirəsini şeirlərilə yad edirik.

Oldu

*Bu qoca aləmin dağı, çayı var,
Fəsilər bölünüb – qışı, yayı var.
Çox da ki, hərənin ayrı payı var,
Biri çox, biri az olanlar oldu.
Əzəldən dünyada haqq var, nahaq var,
Belə yaranıbdı – baş var, ayaq var.
İnsan var, adam var, adamsayaq var,
Doğrunu tərsinə qananlar oldu.
Yarandıq, bölündük doğmaya, yada,
Pərvanələr gördüm – çaxıldı oda.
Gör neçə aşıqlar getdilər bada,
Məhəbbət bağında talanlar oldu.
Mənə əzab verən – mənə döz deyir,
Mətləb qanmayanlar indi söz deyir.
Yalan ayaq tutar, yeriməz deyir,
Həqiqəti əyən yalanlar oldu.
Gəzdim dərələrdə, dolaşdım yalda,
Gözüm ormanlarda, könüm xəyaldə,
Xoşbəxtlik deyilən o sonsuz yolda
Qismətim azacıq xoş anlar oldu.
Ömür dediklərin keçir beləmi,
Ay Taleh, yoruldu, bezdin, eləmi?
Çiyininə yük olan o qəm şələnini
Nə görə, nə də ki, alanlar oldu.*

01.11.2012

Görərsən yoxam

*Özüm də bilmirəm, axı nədəndi,
Küsayən olmuşam, kövrək olmuşam,
Xəyallar başımda dumandı, çəndi,
Dönüb bədən boyda ürək olmuşam.
Sənsiz il bilmirəm hər dəqiqəni,
Gözümdən yaşı da silə bilmirəm.
Daha həsrətinlə yandırma məni,
Gəlmirsən, sakitcə öl bilmirəm.
Mən bir günəbaxan – günə sarıyam,
Qaytar o bahara – çağına məni.
Deyirdin çinartək çox vüqarlıyam,
Qoymayın içimdən sınımağa məni.
Çox da ki, nəğmələr düşür dilimdən,
Qarşıda nələr var, axı nə bilim,
Elə əl gəzirəm tutsun əlimdən,
Elə dağ gəzirəm söykənə bilim.
Zaman ötüşdü, vaxt o vaxt deyil,
Daşlardan-daşlara gəl çaxma məni.
Adım aldatmasın, baxt o baxt deyil,
Tale ümidinə buraxma məni.
Qoyma nəzərindən, gözündən məni,
Səbir də qalmayıb dalınca baxam.
Apar, gözlərində apar sən məni,
Gedərsən, gələrsən, görərsən yoxam...*

05.11.2012

Biz hansı gedəni dönən görmüşük?

Ana itirəndə

*Qoymayın təklənib tənha qalmağa,
Belə anda xatirələr səs edir.
Könül oxşamağa, hayan olmağa
Bir telefon zəngi – o da bəs edir.
Dərdini soruşun, halını sorun,
Niyə görmürsünüz ürəyi dolub?
Sorğuyla, sualla siz onu yorun,
O özü də bilmir ona nə olub.
Bir od zərrəsidir gözlərində yaş,
Baxmayın damışır, baxmayın güliür.
Başına gəlibdir, bilirəm, qardaş,
Anası ölənün dünyası ölüür...
Qəhərdən üşüyür ağızlarda dil,
Sınıq könuüllərdə sınıq səsimiz,
Əlli də, altmış da elə yaş deyil,
Ana itirəndə qocalıq biz.
Xəyallar əlində əsir qalırıq,
Kösövü kül olan ocaq oluruq,
Ana itirəndə yetim qalırıq,
Ana itirəndə uşaq oluruq.
Bir ana şəkli də oduur bizi,
Doğma da, uzaq da yaxına gəlir.
Qəfil ləpələnir ömrün dənizi,
İnsan dalğalarla baş-başa gəlir.
Qəhərdən üşüyür ağızlarda dil,
Sınıq könuüllərdə sınıq səsimiz,
Əlli də, altmış da elə yaş deyil,
Ana itirəndə qocalıq biz...*

İyul, 2013

Anamın nə kövrək məzar daşı var...

*Yanına gələndə həsrətim söniür,
Ocağa çevrilir, alova dönür,
İçim pöyşələnir, əlim isinir,
Anamın nə isti məzar daşı var!
Dinir, xəbər alır hər əhvalımı,
Kim daş çağırıbdı, bu daş zaltımı?
İsladır quruyan yanaqlarımı,
Ay Allah, daşın da öz göz yaşı var!
Önümdə varlığım çəkilib dara,
Bələmir yağışa, üz sürtür qara,
Ünvan göstərirəm qəlbidaşlara,
Anamın nə kövrək məzar daşı var!*

09.12.2012

Gəlməyəcəyik

*Ulduzu göylərdən enən görmüşük,
Yanan ocaqları sönən görmüşük,
Biz hansı gedəni dönən görmüşük? –
Bir də bu dünyaya gəlməyəcəyik.
Ağın ağ rəngi var, qaranın qara,
Əbəs aldatmasın şirin xülyalar.
Gözlər dikilməsin sonsuz yollara,
Hər şeyin əvvəli, bir də sonu var.
Birin bir təkrarı, onun onu var,
Bir də bu dünyaya gəlməyəcəyik.
Eşqin alovunda biz kül olarıq,
Ömrün seyrində bir gül olarıq,
Deyirik, güliürük, nə qədər varıq,
Onsuz da yoxluğun üzü qaradı,
Bir də bu dünyaya gəlməyəcəyik.*

İyul, 2013

Şaiq ölən gün

*O dəm, o an,
O vaxt, o zaman
İçimdən ilğımlar, odlar keçən
Səhra idim, çöl idim.
Şaiq Vəli ölən gün
Mən də öldüm...
Amma məni
Sonra dəfn edərsiniz –
ən sonda...
Şairi öldürüb,
Ağlamaq nədir? –
bilərsiniz onda...
Bilərsiniz ölümdən betərdir
Bir ürəyin göynəmi.
Sorarsınız, nə idi,
Şairin dərdi, qəmi?!
Mən azdan-çoxdan bilirdim
Şaiqin dərdini.
Şaiq ölən gün
Hirsimdən öldürdüm
Olmayan imkanımı...
Bizi birgə dəfn edərsiniz,
Bütün imkansız şairlər
Bir sinif kimi öləndə...
Bir də
Şaiqin məzarı üstə
Yovşan güləndə...*

08.02.2013

Ömrü bitirdim

*Adımı, ünvanımı,
Yerini-yurdunu bilmədiyim gözəl,
Qəfildən nə şirin qəhqəhə çəkdim.
Köksüm qubarlandı,
İtirdiyim güllüsləri
Qaytardın mənə.
Düz bir ömürdü gəzirəm o güllüsləri,
Onu harda itirmişdim, bilmirəm.
Küləklər qanadında,
Quşlar dimdiyindəmi
Gətirdi, bilmirəm...
Sən güldün, mən sevindim,
Gəldin, itirdiyimi tapdım,
Getdin – tapdığımı itirdim...
Bir güllüslü gəzə-gəzə,
Düz bir ömrü bitirdim.*

31 avqust, Novxanı

Ürək, ağrımağın zamanı deyil

*Hərdən gizli-gizli, hərdən aşikar,
Sənəmi göynədən ağrılarım var.
Bir ömrü isidib, onu yaşadan
Neçə şirin-şirin duyğularım var.
Qoy səni yormasın yoxuşlar, yollar,
Ürək, ağrımağın zamanı deyil.
Sənsiz nə karəyəm danışsam, güləm,
Bu alovlu sənəm, bu odlu sənəm
Sevgi təşnəsidir əzəldən, bilsən.
Çox əllər tutsa da bəzən əlimdən,
Yüz əl itələdi geri sənəmdən.
Yaxın gəl, düşünək, bir sən, bir də mən,
Ürək, ağrımağın zamanı deyil.
Təkcə sevinc deyil, bilirəm, həyat,
Beş-on il işləyib, yorulur saat.
O, zamanı sayır, sən ömrü saydın,
Çox çətin olardı sən vurmasaydın,
Xeyirxah, rəhmli, mərd olmasaydın.
Geriya baxanda dönərək indi,
Qəlbimdə nə qədər suallar dindi.
Atəşindən illər, günlər isindi,
Hərdən yorulanda, fikrə dalanda,
Sən mənə söylədin – həyat şirindi,
Ürək, ağrımağın zamanı deyil.
Nə çəkmişik, bilən olsuz biləcək,
Ötən çox günləri ulduz biləcək.
Dostlar kədərlənib, düşmən güləcək,
Darıxma, ürəyim, olanlar olur,
Bir gün ağrımağın vaxtı gələcək,
İndi ağrımağın zamanı deyil.*

17.02.2013

**Ernest HEMINQUEY
(ABŞ)**

O, pəncərələri bağlamaq üçün otağa daxil olanda biz hələ yatağımızdan qalxmamışdıq. İçəri girən kimi, xəstə olduğunu hiss elədim. O titrəyirdi, sifəti ağappaq ağarmışdı. Asta yerindən harasınınsa ağrıdığı hiss edilirdi və sanki hər addım atdıqca ağrısı daha da çoxalardı.

- Nolub sənə, Şatz?

- Heç nə, bir az başım ağrıyır.

- İstəyirsən, get bir az uzan.

- Yox, yaxşıyam.

- Get, get bir az uzan, paltarımı geyinib mən də gəlirəm.

Amma mən aşağı düşəndə o, yerində uzanmamışdı. Paltarları əynində buxarı qarşısında oturmuş və doqquz-on yaşlı xəstə, yazıq bir oğlan uşağının görkəmini almışdı. Əlimi alına qoyan kimi, qızdırmasının olduğunu hiss elədim.

- Şatz, get otağına, bir az yat, xəstələnmisən.

- Yox, istəmirəm, yaxşıyam.

Bir azdan həkim çağırırdıq. Həkim gələn kimi, ilk işi xəstənin hərərətini ölçmək oldu.

- Neçədi?- həkimdən soruşdum.

- Yüz iki.

Həkim müxtəlif rəngli kapsullarda üç dərman verdi, gedərkən onlardan necə istifadə etmək lazım olduğunu dedi. Dərmanlardan biri qızdırmanı salmaq, digəri turşuluğun artmasının qarşısını almaq üçün idi. Üçüncü dərman isə işlətmə dərmanı idi. Həkim izah elədi ki, turşuluğun qarşısı alınmasa, xəstə qripə tutula bilər. Deyəsən, o, qripə haqqında hər şeyi bilirdi, əgər qızdırması yüz dörd dərəcədən yuxarı qalxmasa və xəstə pnevmaniya qoruna bilsə, qorxulu heç nə yoxdur.

Həkim yola salandan sonra balaca bir kağızda Şatzın temperaturunu və dərmanların verilmə vaxtlarını yazdım.

- Bəlkə, sənə nəyə oxuyum, qulaq asasan, Şatz?

- Bilmirəm, oxumaq istəyirsənsə, oxu,- dedi.

Onun rəngi-rufu hələ də ağappaq idi, gözlərinin altı qaralmışdı. Sakitcə çarpayıda uzanmış və sanki bütün ətrafındakılardan uzaqlaşaraq öz aləminə qapılmışdı.

Mən ucadan Hovard Paylın "Piratların kitabı" əsərini oxumağa başladım. Amma bir az oxuyan kimi gördüm ki, fikri başqa yerdədir.

- İndi necəsən, Şatz? - soruşdum.

- Elə bayaqkı kimi, - dedi.

Mən çarpayının ayaq tərəfində oturub o biri dərmanın vaxtı gələncə özüm üçün kitab oxumağa başladım. Bir neçə səhifə oxuduqdan sonra elə bildim ki, o, artıq yuxuya gedib. Amma gözlərimi kitabdan qaldıranda onun oyaq olduğunu və çox qərribə bir tərzdə çarpayının ayağına baxdığını gördüm.

- Niyə

yatmırsan?

Yum

gözlərini,

bir azca

yat.

Dərmanın

vaxtı

gələndə

səni

oyadaram.

- Yox,

yatmaq

istəmirəm,

oyaq

qalmaq

istəyirəm.

Bir neçə

dəqiqədən

sonra isə dedi:

- Ata, əgər

darıxsansa,

get.

Mən tək

də qala

bilərəm.

- Yox, narahat

olma,

darıxmıram.

- Yəni, deyirəm

getmək

istəsən,

get.

Mənə

görə

narahat

olma.

Mənə elə gəlirdi ki, o, qızdırmanın təsiri ilə belə danışır. Saat on birdə onun dərmanını verəndən sonra bir az təmiz havada gəzmək üçün evdən çıxdım.

Hava soyuq, amma günəşli idi. Hər tərəfi örtmüş nazik qar donduqdan sonra adama elə təəssürat bağışlayırdı ki, sanki bütün çılpaq ağaclar, kol-kos, yerə tökülmüş çır-çır, otlar və torpaq qarla rənglənilib. İrland cinsindən olan balaca, qırmızı itimiz də yanımda idi.

Yollar buzlu olduğundan, it yeriməkdə çətinlik çəkir, tez-tez sürüşərək yığılırdı. Mən özüm də iki dəfə yığıldım. İkinci dəfə yığılanda ov üçün özümə götürdüyüm tüfəngi də əlimdən saldım.

İlk hədəfim ətrafını kol-kos örtmüş tərənin aşağısındakı kəklik dəstəsi oldu. Onlardan ikisini vura bildim. Sonra kəkliklər havaya uçub tərənin arxasında gözdən itdilər. Bəziləri ağacların budaqlarına qondu. Çoxu isə sıx kolların arasına girib görünməz oldular. Oradan çıxmaları üçün qarlı örtülü kolların üstünə tullanıb onları hürkətmək lazım idi. Bu vəziyyətdə də dəqiq nişan almaq mümkün olmurdu. Ona görə də cəmi ikisini vura bildim.

Beş gülləm hədəfdən yayınmışdı. Sonra vurduğum kəklikləri də götürüb, növbəti günlər burada ov edəcəyimi düşünərək kefi, kök halda evə yollandım.

Evdə dedilər ki, Şatz heç kimi otağına buraxmır.

- Gəlməyin, istəmirəm, - deyirdi, - istəmirəm, siz də mənim kimi xəstələnmisiniz.

Mən onun otağına qalxdım. Gedərkən onu necə qoymuşdumsa, elə o vəziyyətdə də qalmışdı. Sifəti yenə də ağappaq idi və yenə də gözlərini çarpayının ayağına zilləmişdi. Qızdırması olduğundan, yanaqlarında xəfif bir qızartı da vardı.

Onun istiliyini ölçdüm.

- Nə qədərdir?

- Yüzə yaxın. - cavab verdim.

Amma əslində yüz iki yarım idi.

- Səhər yüz iki idi - dedi.

- Sən hardan bildin?

- Həkim deyəndə eşitdim.

- İstiliyin çox da yüksək deyil, narahat olma.

- Narahat olmuram, - dedi - amma fikirləşməkdən özümü saxlaya bilmirəm.

- Fikirləşmə, nə fikirləşirsən? Bir az rahat ol.

- Rahatam onsuz da. - dedi və başını qaldıraraq qabağa baxdı.

Deyəsən, o, nəyə başqa bir şeyi özünə əməlli-başlı dərd eləmişdi.

- Al, bu dərmanı da iç.

- Səncə, bunların bir xeyri olacaq? - soruşdu.

- Hə, əlbəttə, olacaq.

Bir azdan piratlar haqqında kitabı ucadan oxumağa başladım. Amma o yenə də məni dinləməirdi. Ona görə də oxumağı dayandırdım.

- Ata, səncə, nə vaxt öləcəm?

- Nə?

- Deyirəm, səncə, ölməyimə nə qədər qalıb?

- Nə ölmək? Nə danışırısan?

- Mən bilirəm. Həkim deyəndə eşitdim ki, istiliyim yüz ikidir.

- Yüz iki dərəcədən heç kim ölmür. Nə boş-boş danışırısan?

- Məni aldatma, ata! Fransada oxuyanda uşaqlar deyirdilər ki, adamın qızdırması qırx dördədən yuxarı qalxanda ölür. Mənimki yüz ikidir.

Sən demə, o, düz səhər saat doqquzdan, bütün günü ölümlünü gözləyirmiş.

- Ay səni, səfeh Şatz, - mən

dedim - Allah sənə

ağıl versin. Bunlar

başqa-başqa

şeylərdir. Kilo-

metrlə mil kimi.

Ölüb eləməyəcəksən,

qorxma. Bu

termometr

başqasındadır.

Burada

doxsan

səkkiz

dərəcə

normaldır.

Sən dediyində

isə otuz

yeddi dərəcə

normaldır.

- Düz deyirsən?

- Hə, düz

deyirəm.

Bunlar kilo-

metrlə mil kimi fərqli şey-

lərdir. Bax, məsələn, biz maşınla yetmiş mil gedəndə neçə kilometr getmiş oluruz?

- Hə, başa düşdüm - Şatz dedi və çarpayının ayağına dikilmiş baxışlarındakı narahatlıq yavaş-yavaş itməyə başladı. Elə bil ki, çiyinlərindən dağ boyda yük götürüldü. Səhərisi gün o, ən xırda şey üçün belə ağlayıb axşamcaan yatağından qalxmadı.

**Tərcümə edən:
Təvəkkül ZEYNALLI**

Bir günün nigarancılığı

Bu səhifəni uşaqlar, yeniyetmələr

üçün hazırlamışıq. Amma bu, heç də o anlama gəlməsin ki, səhifəmizi oxuyarkən böyüklər nəyə öyrənməyəcək. Mütləq öyrənəcək. Çünki elm öyrənmək, savad almaq insanın əbədi, həmişəcavan arzularındandır. Bəşəriyyət zaman-zaman adamları iki yerə bölüb: savadlılara və bisavadlara. Bütün sivilizasiyalar ona görə sivilizasiya olub ki, içindəki savadlı kəsim, düşünən insanlar artıb, fərqli bir mədəniyyət yarada bilib. Müasir dövrdə elmə, biliyə can atmaq daha vacibdir. Çünki dünyə kimi qarşımızda bir sirr olaraq qalan çox mətləblər artıq çözülə-çözülə gedir, bildiklərimiz artır, bilmədiklərimiz azalır. Amma nə qədər öyrənsək də, bilmədiklərimiz bildiklərimizdən qat-qat çox olaraq qalacaq. Hər sayımızda oxuyacağımız "Tarixin sirləri" bölməsində müəmmalı dövrlər, hadisələr araşdırılacaq, dərslərdə, elmi tədqiqatlarda təqdim olunan həqiqətlər oxucularımıza "Hər suala bir cavab" adlandırdığımız populyar ensiklopedik topluya xas rəvan dillə təqdim olunacaq. Məqsəd oxucularımızın dünyagörüşünü daha da genişləndirmək, onları həmişə diqqət mərkəzində olan maraqlı həmsöhbətə çevirməkdir.

Atlantida harada olub?

Atlantida bəşər tarixinin ən qədim sirlərindəndir. Dəhşətli təbii fəlakət nəticəsində okeanın dərinliklərinə gömülmüş bu ölkə haqda Platon eramızdan əvvəl IV əsrdə özünün iki dialoqunda – "Timey" və "Kriti"də danışıqdan bəri bu sirr insanların şüurunu işğal edib. Platon öz rəvayətində qədim zamanların yeddi müdrikindən birinə, məşhur Afina qanunvericisi olan, eramızdan əvvəl VI əsrdə yaşamış Solona istinad edir. Solon isə öz növbəsində Atlantida haqda məlumatı adı naməlum olan bir Misir kahinindən eşitmişdi. Kahin deyirmiş ki, həmin sirli ölkə barədə qədim Misir papiruslarında oxuyub.

Yaxşı, bəs Atlantida əslində olub, yoxsa yox? Çox güman ki, bu, sadəcə, Platonun uydurmasıdır. Platon "Timey" dialoqunda dövlət quruculuğu haqda fikir yürüdərək Atlantidani "anti-nümunə" kimi gətirir, onu Afinaya qarşı qoyur - özü də yaşadığı zamanların Afinasını yox, ondan guya 9 min il qa-

baq mövcud olmuş geniş, məhsuldar torpaqlı, ideal bir ölkənin mərkəzinə çevrilmiş Afina.

Platonun fikrincə, Liviya və Asiyani birlikdə götürəndə, onlardan daha böyük bir ada olan Atlantida ilə müharibəni də həmin o Afina aparırdı. Platonun zamanında "Asiya" adı altında müasir böyük kontinent yox, indiki Kiçik Asiya yarımadası nəzərdə tutulurdu. "Liviya" adı altında isə o vaxt Afrikanın bütün şimalını qəbul edirdilər. Beləliklə, Platonun dediyini əsas götürsək, çox əzəmətli bir ərazi alınır.

Atlantlar Afina özlərinə tabe etmək istəyirdilər, lakin afinalılar öz cəsurluqlarına, xeyirxahlıqlarına görə qələbə çaldılar və atlantların qul halına saldıqları bütün xalqlara azadlıq gətirdilər. Lakin tezliklə təbii fəlakət nəticəsində afinalıların qoşunları darmadağın oldu, Atlantida adası isə suyun dibinə gömüldü. Həmin nahiyədə dibindən çoxlu qum və lil qalxan dəniz bu hadisədən hələ uzun illər sonra gəmiçilik üçün əlverişli olmadı.

Daha sonra Platon özünün "Kriti" dialoqunda qədim Afina və Atlantidani müfəssəl təsvir edir. Atlantlar guya Poseydon adlı tanrıdan və adi qız olan Kleynodan törəyirdilər. Adanın mərkəzində dənizdən 50 stadiya (8-9 km) məsafədə yerləşən bir təpə vardı. Atlantida adasının etibarlı müdafiəsi üçün Poseydon onu üç su, iki quru səddi ilə üzük qaşı kimi dövrəyə almışdı; atlantlar isə bu sədlərin üzərindən körpülər atıb kanallar qazmışdılar. Gəmilər bu kanallar vasitəsi ilə düz şəhərə, daha doğrusu, lap adanın ortasındakı, diametri 5 stadiya (kilometrdən bir qədər az) olan təpənin yanına gələ bilirdi. Adada, ətrafında qızıl heykəllər olan məbədlər, gümüş və qızıl işlənmiş, dəbdəbəli çar sarayı ucalır, ağzına kimi gəmilərlə dolu tərsanələr görünürdü. Platon həm də naməlum metal, yaxud metal xəlitəsindən – orixalkdan söz açırdı. Adanın məhsuldar, varlı torpaqları, zəngin bitki və heyvanlar aləmi, hətta filləri belə vardı, əhali çox sıx məskunlaşmışdı.

Platon yazır, nə qədər ki, atlantlar xeyirxah idilər, dövlətləri də çiçəklənirdi. Lakin sonralar, adanın əhalisi sərvətində itib-batdı, onların nəfsi artdı, gözləri doymaq bilmədi, təşəxxüslü, dikbaş oldular. Onda Zevs bu adanı məhv etmək qərarına gəldi və görünür, Poseydonu da adaya zəlzələ yollamağa o razı sala bildi (Poseydonun daha bir adı "yeri titrədən" idi)...

Bu yerdə bizə bəlli olan mətn bitir. Bu dialoqlarda filosofun bildiyi həqiqətlərin cizgilərini görmək çətin deyil, amma hər şey baş-ayaqdır. Atlantlar adı altında dəniz məmləkəti qurub hegemonluğa can atan, lakin spartalılar tərəfindən məğlub edilən afinalılar nəzərdə tutulurdu. Platonun fikrincə, spartalılar da ideal deyildilər, lakin onlar rahatlıq sevən, mənfəətpərəst, artıq zərif məxluqa çevrilmiş afinalılara nisbətən sərt bir kişilik nümunəsi idilər.

Platon öz əsərində Atlantidanın təsvirini həddindən artıq yer verir və onu daha maraqlı, daha cəlbədicə təsvir edir. Bəlkə də, elə bu səbəbdən filosof öz dialoqunu bitirməmişdi.

Üstəlik, onun Misir kahinlərinə istinad etməsi də təsdiqini tapmırdı, çünki Atlantida məmləkəti barədə heç bir Misir mənbələrində qeyd aşkarlanmayıb. Beləliklə, görünür, Platon Atlantidani öz əsərində "janrın qaydalarına görə" məhv etməli idi. Bunları yazarkən, filosof müasiri olduğu iki hadisəyə söykənə bilirdi: birinci, eramızdan əvvəl 413-cü ildə, Pelopones müharibəsi zamanı afinalılar üçün faciəvi olan Siciliya yürüşünə; ikinci, eramızdan əvvəl 373-cü ildə Peloponesdə kiçik Gelika şəhərinin məhvini.

Gelika zəlzələ və daşqın nəticəsində bir gecədə dənizin dərinliklərinə qərq olmuşdu. Gelikanın xarabalıqları bir neçə əsr suyun altında aydın görünürdü.

Hər suala

Platona, çox güman ki, bəlli olan daha bir faciə də vardı – eramızdan əvvəl, təxminən 500-cü illərdə Qvadalkvivi çayının məcrası yaxınlığında yerləşən Tartess şəhəri də suyun altında qalmışdı. Lakin insanlar nədənsə, belə sadə izahlara inanmaq istəmirlər. Hələ lap qədim zamanlardan Atlantidanın reallığını həm müdafiə edənlər, həm də onun əleyhdarları olub.

Platonun fərziyyəsini Böyük Plini və Siciliyalı Diodor müdafiə edir, Aristotel və coğrafiyaşünas Strabon isə əleyhinə çıxırdı.

Həmin zamanlardan etibarən Atlantida barədə beş mindən artıq tədqiqat əsəri dərc edilib, bu sirli torpaqların yeri barədə mülahizələrin sayı isə daha çoxdur. Onların arasında xeyli ezoterik, okkult, fantastik fərziyyələr var ki, onların atlantidaşınaslığa vurduğu zərbə çox dərin olub – atlantologiya yalançı elmi nəzəriyyələr sırasına düşüb. Lakin Platonun dialoqlarına istinad edib atlantları Yer kürəsində bütün qalan sivilizasiyaların əsası olmuş, misirlilərə piramida tikməyi öyrətmiş hansısa bir mükəmməl sivilizasiya, ya da lap kosmosdan gələn yadplanetlilər kimi qəbul etmək olmaz.

Yunan filosofu bürünc dövrünün adı sivilizasiyasından danışdı. Elə bir sivilizasiyadan ki, onun üzvləri meqalitik qurğular ucaldır, gümüş, qalay, mis, qızıl emal edir, o zamanlar üçün adı olan silahlarla döyüşürdülər; onların çarları, kahinləri olurdu, bütlərə qurbanlar verir, nəzir-niyaz götürüldülər...

İstənilən halda, Atlantida Platondan 9 min il əvvəl mövcud ola bilməzdi. O zamanlar hələ nə metal emal edə bilirdilər, nə misirlilər, nə də yunanlar vardı. Deməli, buna bənzər hadisələr olsa belə, onlar eramızdan əvvəl 2-ci minillikdə baş verməli idi.

Yaxşı, bəs Atlantida harada ola bilərdi? Platon Atlantidanı Herkules sütunlarının, ya da feniyalıların dediyi kimi, Melkart sütunlarının o üzündə yerləşdirir.

bir cavab

Antik dövrdə Cəbəllütarıq boğazını məhz belə adlandırırdılar. Atlantida guya həmin boğazın, müasir İspaniya və Mərakeşin yaxınlığında idi. Yunanlar belə hesab edirdilər ki, Afrikanın qərb ucqarlarında Atlas (Atlant) adlı bir titan yaşayırmış. Atlas dağlarının, Atlantik okeanın və təbii ki, Atlantidanın adları da məhz ondan törəyib.

Cəbəllütarıqdən o üzde Kanar, Azor, Baham adaları var. Çoxları elə fikirləşirdi ki, məhv olmuş materikin qalıqları elə bu adalardır (baxmayaraq ki, Platon Atlantidanın özünü ada adlandırır). Kanar adalarının yerli xalqı olan qançlar özlərini atlantların törəmələri kimi görmək istəyirdilər.

1898-ci ildə Avropa ilə Amerika arasında telefon naqili çəkərkən Azor adalarından 560 mil aralıda, suyun dibindən elə bir şüşəşəkilli vulkanik lava qırıntısı çıxarırlar ki, o, yalnız quruda əmələ gələ bilər. Sonralar radiokarbon üsulu ilə müəyyən edildi ki, burada vulkan püskürməsi təxminən 15 min il əvvəl baş verib. Lakin həmin o lava parçasından başqa, o yerlərdə nə vaxtsa sivilizasiyanın olduğuna dəlalət edəcək heç nə tapmaq mümkün olmadı.

1979-cu ildə "Moskva Universiteti" adlanan elmi-tədqiqat gəmisində olan Sovet alimləri suyun altındakı Amper dağının şəklini çəktilər. Fotolarda hansısa qədim tikililərin qalıqları, ya da sualtı relyefin qeyri-adi cizgiləri aydın görünürdü. Bu görüntülərin əslində nə olduğunu aydınlaşdırmaq hələ mümkün olmayıb.

Bu gün də Atlantidanın yeri haqda fərziyyələr səngimir. Bəziləri Amerikani, İslandiyanı, Skandinaviyanı, hətta Antarktidanı Atlantida sayır. Lakin Atlantidadan fərqli olaraq, bütün bu sadaladığımız torpaqlar öz yerində sağ-salamat durub.

Belə versiya var ki, Atlantida Kelt şelfi adlanan yerdə - yəni, müasir Şimal dənizində, Fransa ilə Cənubi İngiltərə arasında olub. Suların altında qalmış bu geniş ərazinin az qala tən ortasında Littl Sol adlı - suyun altında olan - bir yüksəklik yerləşir. Rusiya tədqiqatçısı V.Kudryavtsev belə hesab edir ki, məhv olmuş məmləkətin paytaxtı orada yerləşə bilərdi. Alman ruhanisi Yurgen Şpanut 1953-cü ildə belə bir fərziyyə irəli sürdü ki, Atlantida Baltik dənizində, Gelqoland adasının yaxınlığında yerləşib.

Bu fərziyyənin qaynağı suyun altında 8 metr dərinlikdə qədim yaşayış məskəninin xarabalıqlarının tapılması olmuşdu. Bu mülahizələr Atlantidanı ona görə kontinentə gətirir ki, qədim misirlilərdə "ada" və "qitə" anlayışları arasında heç bir fərq olmayıb. Fərziyyə həm də bundan qaynaqlanır ki, Avropanın çox böyük əraziləri eramızdan təxminən 4 min il əvvəl, buzlaqlar əriyərək suların altında qalmışdı. Və bu tarixi, Platonun göstərdiyi tarixlə eyniləşdirmək olar, əgər filosof 9 min il yox, 9 min mövsümü nəzərdə tutubsa (hər belə mövsümün uzunluğu 120 gün olub). Lakin əvvəla, Platon, çox güman ki, Atlantidanın tarixini özü uydurub və dənizlə çıxışı olan bir dövlətin nümayəndəsi kimi, qitəni heç cür ada adlandıra bilməzdi; ikincisi, o zamanlar çoxlu insan məskənləri həqiqətən suyun altında qalmışdı, amma o zamanlar insanlar əkinçiliyi təzə-təzə mənimsəyirdilər, Avropanın əhalisi isə azsaylı idi və o dönməndə dövlətlərin mövcud olması da inandırıcı görünmür. Lakin Platon şəhər haqda, dövlət haqda, zəlzələlər haqda danışır.

Və əgər onun hansısa mənbələrə istinad etdiyini əldə rəhbər tutsaq, biz də adada mütləq şəhər axtarmalıyıq.

Yüksək sivilizasiyası olan, Yunanistanla rəqabətə girə bilən ada isə yalnız Kipr idi. Atlantidanın Aralıq dənizinin Şərq sahillərində olması barədə fərziyyəni ilk dəfə 1780-ci ildə italyan Bortolli irəli sürüb. Bəzi tədqiqatçılar hesab edir ki, Platon Atlantidanın sahəsini göztərəkən səhv edib. Əgər belədirsə, onda söhbət həqiqətən də Krit adasından gedir. Krit-Minoy sivilizasiyası həqiqətən Aralıq dənizinin Şərq sahillərində hökmran idi.

Kritlə Afinanın rəqabətinə işarələr Labirintdə yaşayan dəhşətli Monotavr haqqında əfsanədə də yaşayır. Orada Afinanın qüdrətli Kritə xərac verməsi olduğu, hətta adaya girovlar göndərməsi söhbətləri də var. Labirint isə həqiqətən mövcud olub - bu, Krit çarlarının ölkənin paytaxtı Knossdakı sarayları idi. Həmin sarayın qalıqları bu gün də qalır, amma Krit məhv olma- yıb,

Minoy sivilizasiyasının eramızdan əvvəl II əsrdə təbii katalizmdən sonra tənəzzülə uğraması isə dəqiq faktır.

Krit yaxınlığında Santorin adası olub. Onun mərkəzi hissəsi artıq çoxdan suyun altındadır. Bu sulara qarq olan torpaq vahid adanı üç yerə - Tira (Fira), Tirasıya və Aspronisiyə ayırıb. Arxeoloji qazıntılar göstərir ki, orada həqiqətən də yüksək mədəniyyət mövcud olub. Görünür, Santorin Krit-Minoy sivilizasiyasının mərkəzlərindən biridir. Ada, təxminən eramızdan əvvəl 1550-ci ildə vulkan partlayışı nəticəsində məhv olub. Tonlarla kül qonşu Kritə səpilib, sunami dalgaları sahilyanı şəhərləri, kəndləri yer üzündən silib. Yunanıstanın materik ərazisində yaşayan əhali də, Misir əhalisi də xeyli ziyan görüb və güclü bir dəniz dövlətinin məhvi onların yaddaşına əbədlilik həkk olunub.

Sonra isə Platon bu hadisədən öz məqsədləri üçün istifadə edərək, tarixi bir xeyli keçmiş dəyişib. Həmin tarix 9 min il deyil, 900 il əvvələ təsadüf edir və bunu da təqvimlərdəki uyğunsuzluqla, lap elə elementar tərcümə səhvi ilə izah etmək olar. Bütün bunlara rəğmən, Atlantida barədə əfsanə indi də cürbəcür fərziyyələrin yaranmasına səbəb olur və tarixçiləri, geoloqları, okeanoloqları yeni-yeni tədqiqatlara həvəsləndirir. Və kim bilir, bu əfsanə hələ nə qədər sirin üzərindəki pərdəni götürməyə kömək edəcək?..

Vitali İqnatenkonun "Mənimlə və mənsiz"i

Tanınmış Rusiya jurnalisti və ictimai xadimi Vitali İqnatenkonun "Mənimlə və mənsiz" memuarlar kitabı Moskvanın "AST" nəşriyyatında çap edilib.

V.İqnatenko SSRİ prezidentinin mətbuat xidmətinin rəhbəri, Rusiya hökuməti sədrinin müavini, 1991-2012-ci illərdə TASS informasiya agentliyinin baş direktoru vəzifələrində çalışıb, dünya miqyaslı siyasi hadisələrin şahidi olub.

Kitabda müəllifin tanınmış siyasi xadimlər, qələmdaşları, dostları haqqında xatirələri yer alıb. Müəllif ön sözdə yazır: "Bu görkəmli insanları bir şey birləşdirir – onlar əsrlərin qovşağında özləri dəyişmədən dünyanı dəyişməyə çalışırdılar".

V.İqnatenko 2011-ci ildə Azərbaycan Prezidentinin Sərəncamı ilə "Dostluq" ordeninə layiq görülüb.

Kitabın təqdimatı noyabrın 11-də TASS agentliyində keçiriləcək.

Məşhur Amerika yazıçısı Frensis Skot Fitsçeraldın həyat yoldaşı Zeldə Fitsçerald haqqında iki film çəkiləcək. Filmlərdən birində yazıçının həyat yoldaşını Cenifer Lourens, digərində isə Skarlet Yohanson canlandıracaq.

Skarlet Yohansonun çəkiləcəyi filmin şərti adı "Yaxşılar və lənətlənmişlər"dir. Bu, yazıçının romanlarından birinin adıdır. Fitsçerald yaradıcılığının tədqiqatçıları hesab edir ki, məhz həmin roman, yazıçının Zeldə ilə münasibətlərindən bəhs edir. Filmi "Millenium Films" şirkəti maliyyələşdirəcək. Şirkət Fitsçerald ailəsinin varislərindən olan Zeldanın indiyə qədər çap olunmayan qeydlərini əldə edib.

Bu qeydlərdə onun əri ilə münasibətləri haqqında qalmaqallı məqamlar var. Qeydlərinin birində Zeldə əri Frensisin onun ideyalarını oğurlayıb özünün kimi qələmə verdiyini yazıb. Artıq hazır olan sənərinin müəllifi Hanna Viqdir. Filmin rejissoru, hələ ki, müəyyən edilməyib.

**Skarlet Yohanson
Fitsçeraldın
həyat yoldaşını
canlandıracaq**

"Söz tapa bilmirəm"

Nobel mükafatına layiq görülməsi barədə xəbərin rəsmən elan edilməsindən iki həftədən artıq vaxt keçdiyinə baxmayaraq, buna heç bir münasibət bildirməyən Bob Dilan, nəhayət, sükutu pozub.

Belə ki, bugünlərdə o, neçə müddətdən bəri onunla əlaqə yarada bilməyən Stokholm Nobel Akademiyasına zəng vuraraq, mükafatı qəbul etməyə hazır olduğunu bildirib. Dilan susqunluğunu belə izah edib: "Nobel mükafatına layiq görülməyimlə bağlı, sadəcə, deməyə söz tapa bilmirəm". O, Akademiyanın daimi katibi Sara Daniusla söhbətində onu bu mükafata layiq gördüklərini yüksək qiymətləndirdiyini bildirib. Bununla belə, Bob Dilan Sara Daniusun israrlı suallarına rəğmən, dekabrın 10-da keçiriləcək mükafatın təqdimat mərasiminə gəlib-gəlməyə cəyi haqqında dəqiq fikir söyləməyib. Daha sonra isə "The Daily Telegraph" qəzetinin əməkdaşı ilə söhbətində jurnalistin: "Dekabrın 10-da təqdimata gələcəksinizmi" - sualına - "Əlbəttə!.. Əgər, ümumiyyətlə, mükafata layiqəmsə...", cavabını verib. Bu cavabdan məlum olur ki, Dilanın Akademiyanın katibinə dəqiq cavab verməməsi heç də onun özündən razılıq əlaməti deyil. Görünür, əfsanəvi rok ulduzu özünü Heminqvey və Folkner kimi nəhənglərlə bir sırada görməyə alışmayıb.

Rusiyada Lev Tolstoyun xatirəsinə həsr edilmiş "Yasnaya Polyana" ədəbiyyat mükafatının qalibləri müəyyən edilib. Moskvada, "Bolşoy Teatr"da keçirilən mükafatlandırma mərasimində "Çağdaş klassik", "XXI əsr", "Uşaqlıq-Yeniyetməlik-Cavanlıq" və "Xarici Ədəbiyyat" nominasiyaları üzrə mükafatlar təqdim olunub.

"Xarici ədəbiyyat" nominasiyasının builki qalibi "Ağlının qəribəliyi" romanı ilə Orxan Pamuk olub. Pamuka 1 milyon rubl pul mükafatı veriləcək.

Mərasimə qatıla bilməyən Pamuk video-təbrik göndərib: "Məni bu böyük şərəfə layiq bildikləri üçün jüriyə təşəkkür edirəm. Təkcə mən yox, bütün modern türk ədəbiyyatı rus ədəbiyyatından çox şey öyrənib. Mən rus ədəbiyyatından öyrəndiklərimi dərs dediyim universitetdə hələ də tələbələrimlə bölüşürəm".

"Yasnaya Polyana" mükafatının bu nominasiyası 2015-ci ildən verilir. Nominasiyada həm xarici müəlliflər, həm də rusçaya tərcümə olunmuş kitablar mükafatlandırılır. Xarici müəllifə 1 milyon, rusca tərcüməyə görə isə mütərcimə 200 min rubl verilir.

Orxan Pamuk

Tolstoy

mükafatına

layiq görüldü

Axmatovanın gündəliyi 7 milyona satıldı

Bugünlərdə böyük rus şairəsi Anna Axmatovanın gündəlikləri hərəcəda satılıb. "Litfond" hərəcə evinin baş direktoru Sergey Burmistrovun verdiyi açıqlamaya görə, Axmatovanın gündəliklərinin başlanğıc qiyməti 800 min rubl olub. Lakin sonra bu məbləğ yüksəlib və gündəliklər 7 milyon rubla satılıb. Gündəlikləri adının açıqlanmasını istəməyən şəxsi kolleksiyaçı alıb.

Anna Axmatovanın gündəlikləri mədəni-tarixi baxımdan çox qiymətlidir. Bu gündəliklərdə onun Osip Mandelştamın yaradıcılığı və xarakteri, 1946-cı ildə "Znamya" və "Leninqrad" jurnallarının bağlanması, Olqa Berqoltsa olan münasibəti, Aleksandr Fadeyevin intiharı haqqında qeydləri var.

Hərəcəda Axmatovanın gündəliklərindən başqa, Vladimir Nabokovun "Şeyrlər" adlı ilk kitabı 650 min rubla, Mixail Kuzminin öz avtoqrafı olan şeyrlər toplusu isə 2,9 milyon rubla satılıb.

Hazırladı: NARINGÜL